

Θὰ ἦταν ὁμως ἀνεπίτρεπτη παράλειψη ἂν δὲν ἀναφέραμε τὴν σημαντικὴ συμβολὴ τῆς συζύγου του, τῆς ἐκλεκτῆς δέσποινας, κυρίας Πηνελόπης Ἀραβαντινοῦ, ἱατροῦ-Μικροβιολόγου, ἣ ὁποία μὲ ἰδιαίτερη στοργὴ καὶ μὲ ἀφοσίωση τοῦ συμπαράσταθκε πάντοτε στὸ δύσκολο δρόμο τῆς προσπάθειάς του καὶ συνέβαλε ἀποφασιστικὰ στὴν ἐπιτυχὴ σταδιοδρομία του.

Ἄς μοῦ ἐπιτρέψει νὰ τῆς ἐκφράσω τὸν σεβασμὸ, τὴν ἐκτίμηση ἀλλὰ καὶ τὰ θεορά μου συγχαρητήρια γιὰ τὴν ἐμπνευσμένη συμπαράστασή της.

Ἀγαπητὲ Συνάδελφε καὶ Φίλε, κύριε Δημήτριε Λαζαρίδη,

Τὸ ἀνώτατο πνευματικὸ Ἰδρυμα τῆς χώρας σᾶς ὑποδέχεται σήμερα καὶ σᾶς ἀνοίγει νέους ὁρίζοντες γιὰ νὰ ἀναπτύξετε τὴν πολὺπλευρὴ ἀνθρωπιστικὴ, κοινωνικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ σας δράση. Ἡ χώρα μας ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν προσφορὰ ἀξιόλογων προσωπικοτήτων ὅπως ἐσεῖς.

Μὲ πολλὴ ἀγάπη σᾶς καλωσορίζω, σᾶς συγχαίρω καὶ σᾶς εὐχομαι πλήρη πνευματικὴ καὶ σωματικὴ ὑγεία γιὰ νὰ συνεχίσετε ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν μεγάλη ἀποστολή σας.

ΤΑ ΣΥΜΦΥΗ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΩΝ ΗΘΙΚΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

Κύριε Πρόεδρε τῆς Ἀκαδημίας,

Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὸν φιλόφρονα χαιρετισμὸ σας.

Εὐχαριστῶ ἐπίσης τὸν ἀγαπητὸ φίλο Ἀκαδημαϊκὸ κ. Γρηγόριο Σκαλκέα γιὰ τὴν κολακευτικὴ γιὰ μένα, προσφώνησή του. Ὅφειλω ἐν τούτοις ἐπ' εὐκαιρία νὰ ἀναφέρω ὅτι γιὰ τὸ συντελεσθὲν ἔργο τῶν δύο περιόδων τῆς σταδιοδρομίας μου, συνέβαλαν σημαντικὰ καὶ οἱ κατὰ καιροὺς συνεργάτες καὶ συνάδελφοί μου τόσο στὴν Ἀθήνα ὅσο καὶ στὴ Θεσσαλονικὴ.

Ἔτσι κατὰ τὴν πρώτη περίοδο, ἀμέριστη ἦταν ἡ συμπαράσταση καὶ ἡ προθυμία τοῦ προσωπικοῦ τῆς Προπαιδευτικῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς ὑπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Κωνσταντῖνο Ἀλιβιζάτο καὶ τῆς Καρδιολογικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὑπὸ τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ Γεώργιο Μιχαηλίδη.

Ἄλλὰ καὶ στὴ Θεσσαλονίκη ἢ συνδρομὴ ὅλου τοῦ ἱατρικοῦ καὶ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Α' Χειρουργικῆς Κλινικῆς καὶ τοῦ Αἱμοδυναμικοῦ Ἐργαστηρίου ὑπῆρξε ἀποφασιστικὴ γιὰ τὴν ἐπανέναρξιν καὶ ἐδραίωσιν τῆς Καρδιοχειρουργικῆς στὴ Βόρειο Ἑλλάδα, ἐνῶ τὸ πρωτοποριακὸ ἔργο τῶν νεφρικῶν μεταμοσχεύσεων δὲν θὰ τελεσφοροῦσε χωρὶς τὴν οὐσιαστικὴν συμβολὴν τοῦ ἱατρικοῦ προσωπικοῦ τῆς Α' Παθολογικῆς Παν/ακῆς κλινικῆς καὶ τοῦ ἀείμνηστου φίλου καθηγ. Δημ. Βαλτῆ. Ἐκφράζω τὶς εὐχαριστίαι μου πρὸς ὅλους τοὺς προαναφερθέντες συναδέλφους καὶ φίλους.

Αἰσθάνομαι ἐπίσης τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου στὴ σύζυγόν μου γιὰ τὴν κατανόησιν καὶ ἀφοσίωσιν ποὺ ἐπέδειξε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπίπονης καὶ ἐπίμοχθης σταδιοδρομίας μου.

Ἡ συγκίνησιν ἀπὸ τὴν ὁποία διακατέχομαι γιὰ τὴν ἠθικὴν καταξίωσιν τοῦ ἔργου μου ἀπὸ τὸ Ἀνώτατο Πνευματικὸν Ἰδρυμα τῆς Χώρας μας καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην μὲ τὴν ὁποία μὲ περιέβαλαν τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας τὰ ὁποία καὶ εὐχαριστῶ εὐγνωμόνως, εἶναι μεγάλη.

Ἰδιαιτέρως εὐχαριστῶ τοὺς Ἀκαδημαϊκοὺς κ.κ. Σκαλκέα, Τούντα, Μερικά καὶ Μανταρινιώτη τῶν ὁποίων ἡ συμβολὴ ὑπῆρξε καθοριστικὴ γιὰ τὴ διαμόρφωσιν εὐνοϊκῆς γνώμης ἀπὸ τὴν Ὀλομέλεια.

Ἄν καὶ ἡ γενιά μου ἀντιμετώπισε ἐξαιρετικὰ ἀντίξοες καταστάσεις κατὰ τὴ διαχρονικὴ πορεία της—Μεσοπόλεμος, Ἑλληνοϊταλικὸς Πόλεμος, Κατοχή, Ἐθνικοαπελευθερωτικὸς ἀγὼνας, Ἐμφύλιος Πόλεμος—εὐτόχησε ὁμως νὰ ἔχει, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν της, ἐξέχοντες καὶ διαπρεπεῖς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ ἦθος τους, τὸ παράδειγμά τους καὶ τὴ διδασκαλίαν τους μᾶς ἐνέπνευσαν καὶ μᾶς μεταλαμπάδευσαν τοὺς θεμελιώδεις κανόνες καὶ ἠθικοὺς νόμους τῆς ζωῆς, βάσει τῶν ὁποίων πορευτήκαμε κατὰ τὴ μετέπειτα σταδιοδρομία μας.

Στὴν ἱερὴ μνήμη τῶν ἀειμνήστων αὐτῶν καθηγητῶν καὶ τακτικῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: Γερούλανο Μαρίνου, Δοντᾶ Σπυρίδωνος, Ζέγγελη Κωνσταντίνου, Ἰωακείμογλου Γεωργίου, Κοσμετάτου - Φωκᾶ Γεωργίου, Κοῦζη Ἀριστοτέλους, Σκλαβούνου Γεωρ., Λούρου Νικ., Φωτεινοῦ Γεωρ., Χωρέμη Κωνστ. καὶ Πανταζῆ Γεωρ. ἀφιερῶν τὴν ὁμιλίαν μου αὐτή, ὡς ἐνδείξει ἐλαχίστου φόρου τιμῆς.

Τὰ συμφυῆ πρὸς τὶς μεταμοσχεύσεις ὀργάνων καὶ ἰστών

Ἠθικὰ καὶ φιλοσοφικὰ διλήμματα

Ἡ διαμόρφωσιν τῶν νέων τάσεων τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης ἀρχίζει βραδέως μετὰ τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου καὶ συνυφαίνεται μὲ τὶς ἀλματώ-

δεις προόδους τῆς φυσικῆς, τῆς βιοχημείας, τῆς μοριακῆς Βιολογίας καὶ τῆς Πληροφορικῆς.

«*Ἡ νέα αὐτὴ τάξη πραγμάτων στὸ χῶρο τῆς ἰατρικῆς διακρίνεται ἀπὸ μιὰ νέα ἀντίληψη γιὰ τὸ ρόλο τοῦ ἰατρικοῦ καὶ παραϊατρικοῦ προσωπικοῦ στὴν παροχὴ ἰατρικῶν ὑπηρεσιῶν, κυρίως ὁμῶς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ στὸ χῶρο τῆς παροχῆς ὑπηρεσιῶν Ὑγείας ἐξαιρετικὰ προηγμένων τεχνολογιῶν, πὸν μᾶς παρέχουν τὴ δυνατότητα νὰ πραγματοποιοῦμε ἐπιτεύγματα πὸν μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δὲν ἐθεωροῦντο δυνατά».*

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ χειρουργικὴ Laser, ἡ γενετικὴ μηχανικὴ, οἱ προωθημένες τεχνολογίες ἀπεικονιστικῆς διαγνωστικῆς ἀλλὰ καὶ διερευνησεως κντταρικῶν διεργασιῶν, ἡ πρόσβαση στὶς βάσεις δεδομένων Κέντρων Τεκμηριώσεως γιὰ τὴ λήψη κλινικῶν ἀποφάσεων καὶ οἱ ἐφαρμογὲς τῆς τηλεϊατρικῆς ἄρχισαν νὰ μεταβάλλουν ριζικὰ τὸν τρόπο ἄσκησης τῆς καθημερινῆς ἰατρικῆς πρακτικῆς.

Ἐν τούτοις ὁ καλπασμὸς αὐτὸς δημιούργησε τὰ τελευταῖα 10-15 χρόνια, ὅπως ἄλλωστε ἦταν φυσικό, βιοηθικὰ ζητήματα πὸν πυροδότησαν μείζονες κοινωνικοὺς κραδασμοὺς καὶ συναισθηματικὰ φορτισμένες ἀντιδράσεις καὶ πολώσεις.

Εἶναι γεγονὸς ὅτι τὸ κοινό, παρὰ τὴν ἀρχικὴ ἀνοχὴ ἢ ἀκόμη καὶ ἐπιδοκιμασία, παραμένει ἰδιαίτερα εὐαίσθητοποιημένο σὲ τολμηρὲς ἐπιστημονικὲς παρεμβάσεις, πὸν φαίνεται νὰ θίγουν παραδοσιακὲς καὶ παγιωμένες ἠθικὲς ἀρχὲς καὶ κοινωνικὲς ἀξίες.

Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀμετακίνητη ὁργανωμένη ἄρνηση καὶ τὸ φανατισμὸ τῶν πολεμικῶν ἀντιπαραθέσεων, ὑπάρχει ἕνα εὐρύτατο κοινὸ τὸ ὁποῖο διατηρεῖ μιὰ ἐξαιρετικὰ κριτικὴ στάση ἀπέναντι στὴ λογικὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἰδιαίτερα μᾶς ἐπιστήμης πὸν ἡ ἀλάθητη διαίσθησή του εἰσηγγεῖται, ὅτι μπορεῖ ἐνδεχομένως νὰ ὀδηγήσει σὲ κάποια μορφὴ κυριαρχίας, ὑπὸ τὴ μορφὴ κοινωνικῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων γιὰ τοὺς ὀλίγους».

Μέσα στὶς κοσμογονικὲς ἀλλαγὲς πὸν συντελοῦνται στὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ χρόνια (ἀτομικὴ, πυρηνικὴ ἐνέργεια, ἐξερεύνηση τοῦ διαστήματος) ἀναβιώνουν δειλὰ καὶ οἱ μεταμοσχεύσεις ὀργάνων —σύμβολο τῆς προαιώνιας προσπάθειας τοῦ ἀνθρώπου νὰ τροποποιήσῃ τὴν προδιαγεγραμμένη στὸν κόσμον αὐτὸ πορεία του.

Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστο ἐπίτευγμα τῆς ἀναζωογονήσεως ἀρρώστων ἀναμενόντων τὸ θάνατο, μὲ τὴν ἀλτρουϊστικὴ παρέμβαση τοῦ συνανθρώπου - δωρητοῦ ὀργάνων, συγκλόνησε δικαίως τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἐν τούτοις δὲν ἀμφισβητεῖται ἀπὸ κανένα ὅτι μὲ τὴν εἰσαγωγή καὶ τὴν καθιέρωση τῶν μεταμοσχεύσεων ὡς θεραπευτικῆς μεθόδου, οἱ κλασικὲς ἀρχὲς ἰατρικῆς ἠθικῆς, ὅπως ἐκφράζονται ἀπὸ τὰ Ἰπποκρατικὰ κείμενα, ἰδιαίτερος δὲ μὲ τὸ «ὠφε-

λέειν καὶ μὴ βλάπτειν», ἄρχισαν πολλές φορές νὰ παραβιάζονται, ὅπως θὰ ἀναπνυχθεῖ διεξοδικότερα περαιτέρω. Τοῦτο ἄλλωστε δὲν ἰσχύει μόνο γιὰ τὶς μεταμοσχεύσεις ἀλλὰ ἀφορᾶ καὶ σὲ ἀρκετοὺς πρωτοποριακοὺς κλάδους τῆς χειρουργικῆς.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν τῆς ἀντίθεσης ἢ ὄχι ὀρισμένων μεταμοσχεύσεων σὲ θεμελιώδεις κανόνες τῆς ἔννομης τάξης ἔχει δημιουργήσει προβλήματα κοινωνικά, ἠθικά, δεοντολογικά, ἰατροδικαστικά καὶ σὲ μικρότερο βαθμὸ νομικά καὶ τὰ εὐρύτερα κοινωνικά στρώματα ἀρχίζουν νὰ προβληματίζονται σχετικά:

α) Μὲ τὸ σύστημα δναθέσεως καὶ τὰ ἰσχύοντα κριτήρια κατανομῆς τῶν πτωματικῶν μοσχευμάτων στοὺς ἀναμένοντες μεταμόσχευση ἀσθενεῖς, δοθέντος ὅτι οἱ λαμβανόμενες ἀποφάσεις εἶναι δυνατὸν νὰ συνεπάγονται τὴ σωτηρία τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν ἀναμενόντων καὶ τὴν ἀπώλεια τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου.

β) Μὲ τὴ μάλιστα τῆς διακίνησης καὶ ἐμπορίας μοσχευμάτων σὲ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, ἰδιαίτερος δὲ στίς χῶρες τοῦ τρίτου κόσμου, ὅπου οἱ παγιωμένες ἠθικὲς ἀρχές τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου ἀμφισβητοῦνται διὰ κοινωνικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς λόγους κυρίως.

γ) Μὲ τὴ δωρεὰ ὀργάνων πρὸς μεταμόσχευση ἀπὸ ζῶντες γενετικῶς συγγενεῖς, κυρίως ὅμως ἀπὸ μὴ συγγενεῖς γενετικῶς καὶ τὸ ἐρώτημα «ἐὰν πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ διαθέτει ἐν ζωῇ, ὄργανά του ἀπὸ ἄλτρονῆσμο γιὰ τὴ διάσωση τῆς ζωῆς ἄλλων, μὲ μοναδικὸ κίνητρο τὴ φιλαλληλία καὶ πόσο μιὰ τέτοια ἐνέργεια θέτει σὲ κίνδυνο τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια ἢ ἀκόμη καὶ θίγει τὰ συμφέροντα ἀσθενεστέρων οἰκονομικῶς κοινωνικῶν τάξεων».

δ) Μὲ τὴν ἀνασταλτικὴ δράση ὀρισμένων νομοθετημάτων γιὰ τὴ χρησιμοποίηση ὀργάνων καὶ ἰσθῶν ἐμβρύων ἀποβαλλομένων αὐτομάτως ἢ τεχνητῶς ὡς καὶ ἀνεγκεφάλων ἐμβρύων γιὰ μιὰ μεγάλη κατηγορία ἀνιάτων παθήσεων τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ νεανικοῦ διαβήτη.

ε) Μὲ τὴ νομοθετικὴ ρύθμιση τῆς καταστάσεως στὴν ὁποία περιέχεται τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει προηγηθεῖ ἐκπεφρασμένη γνώμη τοῦ ὑποψηφίου δότη προθανατίως.

Ἐκτὸς τῶν εἰσαγωγικῶν αὐτῶν παρατηρήσεων γίνεται ἀντιληπτὸ ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ζητήματα ἐμπίπτουν στὰ πλαίσια τοῦ Δικαίου τῆς προσωπικότητος. Κατὰ συνέπεια ἀνακύπτει τὸ ζήτημα ἐὰν, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἡ μεγάλη ἀριθμητικὴ ἀνεπάρκεια μοσχευμάτων ὀργάνων, πὸν ὀδηγεῖ καὶ στὴν ἐμπορευματοποίηση, «θὰ πρέπει τὸ Δίκαιο τῆς προσωπικότητος νὰ τροποποιηθεῖ καὶ νὰ ἐναρμονιστεῖ μὲ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς σύγχρονης ἰατρικῆς ἢ ἂν ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα ὡς τὸ ὕψιστο δικαϊκὸ ἀγαθὸ πρέπει νὰ παραμείνει ἀλώβητη ἀπὸ τὶς σύγχρονες τεχνολογικὲς ἐξελίξεις».

Ἄν καὶ οἱ μεταμοσχεύσεις ἔγιναν μέρος τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς, ἐξακολουθοῦν νὰ μὴν ἀποτελοῦν συνηθισμένες ἐγχειρήσεις, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς ἐπισημάνσεις πὸν ἔγιναν. Διερωτᾶται λοιπὸν κανεὶς ἐὰν οἱ ἐδραιωμένες διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἠθικοφιλοσοφικὲς ἀντιλήψεις καὶ ἐπιταγὲς θὰ καταστῆναι δυνατὸν νὰ παρακολουθήσουν τὸν καλπασμὸ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἐνῶ ταυτόχρονα «θὰ ἀποτρέπον καταχρήσεις καὶ καταδολιεύσεις πὸν παραβιάζουν διαχρονικὲς ἀξίες καὶ θέτον σὲ κίνδυνο τὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση στὴν καταξιωμένη μορφὴ της».

Γιὰ περισσότερο ἀπὸ 2400 χρόνια οἱ ἰατροὶ τοῦ Ἀντικοῦ Κόσμου ἀνέτρεχαν στὰ κείμενα τοῦ Ἰπποκράτους γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἠθικῶν προβλημάτων συνδεομένων μὲ τὴν ἄσκηση τῆς ἰατρικῆς. Ἡ συμβολὴ τῶν ἀνωτέρω ἠθικῶν ἐπιταγῶν στὴ διαμόρφωση τῶν σχέσεων ἰατροῦ-ἄσθενοῦς καὶ στὴ λήψη ἀποφάσεων σὲ κρίσιμες πραγματικὰ περιόδους, ὅπως κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πανώλους τοῦ Μεσαίωνα, ὑπῆρξε ἀνυπολόγιστον ἀξία καὶ ἡ λήψη ἀποφάσεων κατὰ τὶς δυνάμει αὐτῆς χιλιετίες ἐλαμβάνετο ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ κοινότητα, χωρὶς παρεμβάσεις ὁποιασδήποτε μορφῆς ἀπὸ ἄλλες κοινωνικὲς ομάδες.

Τὸ καθεστῶς ὅμως αὐτὸ ἀρχίζει νὰ ἀναθεωρεῖται κατὰ τὸ δεῦτερο ἡμισιο τοῦ αἰῶνος μας καὶ τοῦτο συμπίπτει μὲ τὴν ἐκρηκτικὴ ἀνάπτυξη τῆς ἰατρικῆς γενικότερα καὶ τῆς χειρουργικῆς εἰδικότερα.

Τὶ συνέβαλε ὅμως γιὰ τὴν ἀνάδυση σωρείας ὀξέων προβλημάτων πὸν ἀρχίζουν νὰ ἀπασχολοῦν μὲ ἀμείωτη ἔνταση εὐρύτερα κοινωνικὰ στρώματα καὶ ομάδες φιλοσόφων, θεολόγων, κοινωνιολόγων, νομομαθῶν καὶ ἄλλων διανοουμένων;

Ὁ C.V. Lewis καὶ ὁ H.T. Engelhardt, JR σὲ πρόσφατα βιβλία τους, «The abolition a man» καὶ «The foundation of bioethics», ἐπισημαίνουν ὅτι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ ἠθικοφιλοσοφικὰ προβλήματα διανοούμενοι ἕως τὸ 1950, περιορίζονταν στὴ διατύπωση μόνο σχετικῶν ἰδεῶν χωρὶς νὰ δραστηριοποιοῦνται περαιτέρω. Μόνο μετὰ τὸ 1950 οἱ προαναφερθεῖσες ἐπαναστατικὲς πρὸοδοι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ συμβολὴ τους στὴ διαμόρφωση τῶν νέων τάσεων στὴν ἰατρικὴ, καθιστοῦν τὶς ἠθικὲς ἐπιταγὲς ρυθμιστικὸ καὶ ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς μεταμοσχεύσεως ὀργάνων.

Τοῦτο, ἂν καὶ κατ' ἀρχὴν παράδοξο, εἶναι ἐν τούτοις κατανοητό, ἐὰν ἀναλογισθεῖ κανεὶς ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ἐπικρατοῦσαν, σὲ μιὰ κοινωνία κινητοποιημένη γιὰ πόλεμο, ἀμιγῶς ὠφελιμιστικὲς ἀντιλήψεις, ἐπικροτούμενες ἀπολύτως ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ σύνολο.

Οἱ ἀνωτέρω ἀρχὲς ἦταν ἐκεῖνες πὸν ἐπέτρεπαν στὶς ΗΠΑ τὴ διεξαγωγὴ πειραματικῶν ἐρευνῶν σὲ κρατουμένους, καταδίκους εἰς θάνατον, διανοητικῶς καθυστερημένα καὶ ἰδρυματικὰ ἄτομα, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν «τὸ μέγιστο δυνατὸ ὄφελος γιὰ τὸ μέγιστο ἀριθμὸ ἀτόμων».

Ἀμέσως μετὰ τὸ πέρασ τοῦ Πολέμου ἀρκετοὶ διεθνεῖς κώδικες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ σημαντικότερος τῆς Νυρεμβέργης (1947), προσδιόρισαν ἐπακριβῶς τοὺς ἠθικοὺς κανόνες βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἐπιτρεπόταν ἡ πειραματικὴ ἔρευνα ἐπὶ ἀνθρώπων, ἢ διακήρυξη ὅμως αὐτὴ φαίνεται ὅτι δὲν ἐπέσυρε τὴ δέουσα προσοχὴ τῶν ἐνδιαφερομένων.

Ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ὑπομνησθεῖ ὅτι ἡ δίκη τῶν ἱατρῶν τῶν Στρατοπέδων τοῦ Ναζισμού ἐλάχιστα ἐκαλύφθη ἀπὸ τὸν τύπο τῶν ΗΠΑ πρὶν ἀπὸ τὸ 1970, καὶ ὁ προαναφερθεὶς κώδιξ τῆς Νυρεμβέργης σπανίως ἀπετέλεσε θέμα διεξοδικῶν συζητήσεων καὶ ἀναλύσεων ἀπὸ τὰ ἱατρικὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰκάζεται ὅτι οἱ ἀμερικανοὶ ἱατροὶ καὶ ἐρευνητὲς εἶχαν τὴ γνώμη ὅτι τὰ ἀνωτέρω πειράματα ἐπὶ ἀνθρώπων μᾶλλον δὲν εἶχαν σχέση μὲ τὶς διεξαγόμενες ἀπὸ τοὺς ἴδιους πειραματικὰς κλινικὰς ἔρευνες, ἴσως διότι ἐπίστευαν ὅτι δὲν διεξήγοντο ἀπὸ ἱατροὺς ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ ἀξιωματικούς των SS, οἱ ὅποιοι βεβαίως δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐμφοροῦνται ἀπὸ καταξιωμένες ἀρχὲς ἠθικῆς.

Ἡ ἀνωτέρω θεώρηση συνέβαλε στὴ συνέχιση τῶν ἀρχῶν τοῦ ὠφελιμισμοῦ καὶ κατὰ τὴν ἄμεση μεταπολεμικὴ περίοδο κατὰ τὴ διεξαγωγὴ ἱατρικῶν κλινικῶν ἐρευνῶν.

Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ ἐμπεριστατωμένη ἔρευνα τοῦ Beecher ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Harvard, συμφώνως πρὸς τὰ συμπεράσματα τῆς ὁποίας ἡ ἐνδελεχὴς μελέτη 22 ἐρευνητικῶν πρωτοκόλλων μεγάλων ἱατρικῶν Κέντρων τῶν ΗΠΑ ἀποκάλυψε πειραματισμοὺς ἐπὶ ἀνθρώπων, χωρὶς τὴν ἀπαιτούμενη συναίνεση κατόπιν ἐνημερώσεως.

Παραδόξως ἢ χωρὶς ἠθικοὺς δισταγμοὺς συνέχιση τῆς ἀνωτέρω τακτικῆς δὲν προκαλοῦσε ἀντιδράσεις ἀπὸ τὴν κοινὴ γνώμη, οἱ ὁποῖες ὅμως ἐμφανίζονται τελικῶς, μόνο κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, δηλαδὴ 15 ὀλόκληρα χρόνια μετὰ τὴ λήξη τοῦ Πολέμου.

Ἐνδεικτικὸ τῶν ἐπικρατουσῶν ἀρχῶν τοῦ ὠφελιμισμοῦ εἶναι ὅτι μετὰ τὴν ἀποκάλυψη τῶν ἀρχείων τοῦ Στρατοπέδου Dachau, τῶν σχετικῶν μὲ τὴν πειραματικὴ θερμία καὶ ἐπαναθέρμανση κρατουμένων, ἐκφράσθηκαν καὶ δημοσιεύθηκαν ἀπόψεις γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τῶν εἰρημάτων αὐτῶν γιὰ ἐνδεχόμενη συμβολὴ των στὴ διάσωση ἀτόμων, ποὺ ἢ ζωὴ τους θὰ ἐπαπειλεῖτο ἀπὸ ἐξαιρετικῶς χαμηλὲς θερμοκρασίαι τοῦ περιβάλλοντος.

Μόνο κατὰ τὸ 1984 μὲ ἐμπεριστατωμένο ἄρθρο τοῦ Κέντρου Ἠθικῆς Hastings καὶ μὲ ἄρθρο συντάξεως τοῦ περιοδικοῦ NEJM συνεστήθη μὲ κατηγορηματικὸ τρόπο ἡ διακοπὴ τῆς ἀναφορᾶς τῶν ἀνωτέρω στοιχείων στὴ βιβλιογραφία, διότι ἡ λεπτομερὴς μελέτη τῶν διασωθέντων πρωτοκόλλων ἀλλὰ καὶ τοῦ βιογραφικοῦ σημειώ-

ματος τῶν ὑπευθύνων διεξαγωγῆς των ἀπὸ ἀπόψεως ἤθους, κατέδειξε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἐγκληματικές πράξεις μὲ πολιτικές σκοπιμότητες ποὺ δὲν εἶχαν ὁποιαδήποτε σχέση με ἰατρική ἔρευνα.

Θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ἐδῶ ὅτι σαφείς παραβιάσεις τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ Δικαίου τῆς προσωπικότητας γίνονται κατὰ τὴ δεκαετία 1951-60 ὅχι μόνο μὲ τὶς διενεργούμενες μεταμοσχεύσεις νεφρῶν καὶ τὴ θανατηφόρο ὀλικὴ ἀκτινοβόληση τοῦ σώματος τῶν ληπτῶν γιὰ τὴ μὴ ἀπόρριψη τῶν μοσχευμάτων μὲ ἀποτέλεσμα τὸ θάνατό τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν καρδιοχειρουργική. Εἶναι γνωστὲς οἱ περιπτώσεις θανάτων ὑγιῶν γονέων, οἱ ὅποιοι χρησιμοποιήθηκαν ὡς συσκευὲς ἐξωσωματικῆς κυκλοφορίας τὸ 1954, γιὰ ἐγχειρήσεις τῶν παιδιῶν τους, ἐγχειρήσεις ποὺ χαρακτηρίσθηκαν ἀπὸ τὸν Alfred Blalock ὡς ἐγκληματικὴ χειρουργική.

Ἀντιδράσεις ὅμως ἐκδηλώνονται στὶς ΗΠΑ καὶ ἀπὸ τὴ διενέργεια 17 ἀλλεπάλληλων μεταμοσχεύσεων καρδιάς χωρὶς καμία ἀνοσοβιολογικὴ γνώση καὶ μελέτη, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ θάνατο ὅλων τῶν ἀσθενῶν. Ἡ γενικὴ κατακραυγὴ συνετέλεσε στὴν ἔκδοση ἐγκυκλίου ἀπὸ τὴν Ἀμερικανικὴ Ἰατρικὴ Ἐταιρεία καὶ διατάγματος τοῦ Συμβούλου χειρουργοῦ τοῦ Προέδρου τῶν ΗΠΑ γιὰ τὴ διακοπὴ τοῦ προγράμματος τῶν μεταμοσχεύσεων καρδιάς μεταξὺ 1968-70.

Οἱ ἀνωτέρω ὠμὲς παραβιάσεις πατροπαράδοτων κανόνων τῆς ἠθικῆς κατὰ τὴν ἄσκηση τῆς χειρουργικῆς «γιὰ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης», ἡ δημοσίευση τοῦ ἀρθροῦ τοῦ Beecher καὶ ἄλλων σχετικῶν, οἱ πυρηνικὲς δοκιμὲς, τὰ πυρηνικὰ καὶ τοξικὰ ἀπόβλητα, ἡ χρησιμοποίησις θανατηφόρων φυτοφαρμάκων καὶ ἄλλα, ἐδημιούργησαν βαθμιαίως ἀλλὰ σταθερά, μιὰ γενικὴ ἐχθρικὴ διάθεση ἐναντίον τῆς ἐξουσίας μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐμφάνιση κινήσεων καὶ κινήματων συνηγορούντων ὑπὲρ τοῦ Δικαίου τῶν κρατουμένων, τῶν ἰδρυματικῶν ἀτόμων καὶ γενικότερα τῶν ψυχικῶς ἀσθενῶν, τῶν ἐργαζομένων παιδιῶν καὶ γυναικῶν καὶ φυσικὰ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου.

Μεγάλες ομάδες ἰατρῶν, νομικῶν, φιλοσόφων, θεολόγων, κοινωνιολόγων, ὁ κληρὸς καὶ ἐπιλεγμένοι διανοούμενοι - στελέχη τοῦ Κρατικοῦ μηχανισμοῦ, ἀρχίζουν μὲ δημοσιεύσεις εἰς τὸν τύπον, ἢ ἐκκλήσεις καὶ διαμαρτυρίες ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης, νὰ ἀπαιτοῦν τὴν ἄμεση κατάπαυση πρακτικῶν ποὺ καταφύτως παραβιάζουν θεμελιώδη ἠθικὰ παραγγέλματα ὅπως ἡ αὐτονομία τοῦ ἀτόμου καὶ τὸ δίκαιον τῆς προσωπικότητας καὶ τὴν ἐπείγουσα ἀναθεώρηση τῆς ἀκολουθουμένης τακτικῆς.

Ἐνώπιον τῆς γενικῆς αὐτῆς κατακραυγῆς, ἔχουμε ταχεῖα παρέμβαση τῆς δημοσποδιακῆς κυβερνήσεως τῶν ΗΠΑ καὶ θέσπιση ἐιδικῶν νομοθετημάτων συμφώνως πρὸς τὰ ὁποῖα, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς ἰατρικῆς, ἀποφάσεις ποὺ μέχρι

τότε ἐλαμβάνοντο πάντοτε μόνο ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ κοινότητα, θὰ ἔπρεπε νὰ συζητοῦνται ἀπὸ τὶς θεσμοθετηθεῖσες ἐπιτροπὲς Βιοηθικῆς, στὶς ὁποῖες συμμετεῖχαν πλὴν τῶν ἰατρῶν, νομομαθεῖς, δικαστικοί, θεολόγοι, καὶ ἐκπρόσωποι διαφόρων κοινωνικῶν ὁμάδων. Ταντόχρονα καθιερῶνεται μὲ διάταγμα ὡς ὑποχρεωτικὴ ἢ συναίνεση τοῦ ἀσθενοῦς κατόπιν ἐνημερώσεως γιὰ προγραμματισμὸ ὁποιοῦδήποτε κλινικοῦ ἐρευνητικοῦ πρωτοκόλλου.

Βεβαίως ἡ συναίνεση κατόπιν ἐνημερώσεως εἶχε ἤδη διατυπωθεῖ ἀπὸ τὸν Κώδικα τῆς Νυρεμβέργης τὸ 1947, συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ διεξαγωγὴ πειραματικῆς ἔρευνας σὲ ἀνθρώπους, προϋπέθετε ὡς θεμελιώδη καὶ πρωταρχικὴ τὴ συναίνεσή τους. Μετὰ πάροδο 30 ὀλοκλήρων ἐτῶν ὁ Παγκόσμιος Ὁργανισμὸς Ὑγείας προβαίνει στὴ διακήρυξη τοῦ Ἑλσίνκι, κατὰ τὴν ὁποία, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ συμφέροντα τοῦ ἀτόμου ἐπιβάλλεται νὰ προεξάρχει πάντοτε τῶν συμφερόντων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνίας.

Πρὶν προχωρήσουμε ὅμως στὴν ἀνάπτυξη τῶν κατὰ καιροὺς θεσμῶν καὶ ἠθικῶν κανόνων, πὸν μεταξὺ ἄλλων πρέπει νὰ διέπουν καὶ τὴν ἄσκηση τῆς ἰατρικῆς καὶ πὸν ὀριοθετοῦν τὸ πλαίσιο τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, θὰ πρέπει νὰ διερωτηθοῦμε ἐὰν ὑφίσταται πράγματι σήμερα ἓνα παγκοσμίως ἀποδεκτὸ σύστημα ἠθικῆς ἢ ἐὰν οἱ ἠθικοὶ κανόνες πὸν διέπουν τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ εἰδικότερα τὶς σχέσεις της πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τὸ κοινωνικὸ σύνολο, συναρτῶνται ἐκάστοτε πρὸς τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια, τὴν παιδεία καὶ τὸν πολιτισμὸ κάθε κοινωνίας.

Ἀνατρέχοντας στὶς ἱστορικὲς ρίζες τῆς ἀμηχανίας πὸν χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴ μας, θὰ πρέπει νὰ ἐνθυμηθοῦμε ὅτι ἡ Δυτικὴ φιλοσοφία, στὴν προσπάθειά της νὰ δώσει ἀπαντήσεις παγκοσμίως ἀποδεκτές, διαμόρφωσε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἱστορίας της φιλοσοφικὰ ρεύματα, τὰ ὁποῖα ἂν καὶ γενικῶς ἀποδεκτὰ εἶχαν καὶ τὸν ἀντίλογό τους.

Ἡ δυτικὴ φιλοσοφία ἀναπτύχθηκε καὶ ἐκυριάρχησε στὸν Ἑλληνορωμαϊκὸ Κόσμο ὁ ὁποῖος ἐχαρακτηρίζετο ἀπὸ πολλοὺς πολιτισμοὺς, πολυθεῖα, διάφορες γλώσσες, θρησκείες καὶ ἠθικὲς ἀρχές.

Ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ οἱ Στωικοὶ ἔδωσαν θετικὲς ἀπαντήσεις στὸ ἐρώτημα τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς τέτοιου γενικῶς ἀποδεκτοῦ συστήματος ἠθικῆς. Τὸ ἠθικὸ σύστημα τῆς Στοῆς εἶναι πράγματι θαυμαστὸ γιὰ τὴ στηρίζεται κυρίως στὸν ἠθικὸ νοῦ, δηλαδὴ τὴν ἠθικὴ κατεύθυνση καὶ χρῆση τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ. Ἔχουμε ἐδῶ ἓνα ἰδεῶδες ἠθικῆς τὸ ὁποῖο ἐπικράτησε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ πὸν τὸ ἰδανικὸ του καλύπτει σχεδὸν πέντε αἰῶνες (ἀπὸ τὸ 326 π.Χ., Ζήνων ὁ Κιτιεὺς, ὡς τὸ 180 μ.Χ., Μάρκος Αὐρήλιος).

Στὸν κατακερματισμὸ λοιπὸν τῆς ἀνθρωπότητας σὲ κράτη οἱ στωικοὶ ἀντιτάσσουν τὴν ἰδέα τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ ποὺ ἀπορρέει ἀπευθείας ἀπὸ τὴν ἀντίληψή τους γιὰ μιὰ ἠθικὴ κοινωνικὴ ζωὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἐγκαταλείπουν τὴν ἀξιολογικὴ διάκριση σὲ Ἑλληνας καὶ Βαρβάρους ὡς ξεπερασμένη καὶ μὴ ἀνταποκρινόμενη στὰ μεγάλα ἱστορικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς καὶ διαμορφώνουν ἕνα σύστημα ἠθικῆς ποὺ προοιωνίζεται τὸ μέλλον, μὲ τὴν πρόταξη τῆς ἀθρηπόστατης ἀξίας τῆς ἠθικῆς προσωπικότητας, τὴν ὑπόταξη τοῦ ἐπιμέρους στὸ θεϊκὸ Νόμο τοῦ Κόσμου, τὴν ἐνταξὴ σὲ ἕνα ἰδεατὸ πνευματικὸ πλαίσιο, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος ὑψώνεται πολὺ πέρα ἀπὸ τοὺς φραγμοὺς τῆς γήϊνης ζωῆς του καὶ ἀκόμη τὴ ζωντανὴ συναίσθηση τοῦ χρέους του ποὺ τὸν ὑποχρεώνει νὰ διατηρεῖ κατὰ τὸν πιὸ ἐνεργητικὸ τρόπο τὴ θέση του στὴν πραγματικότητα.

Ὅλες αὐτὲς οἱ θεωρίες ἀποκρυσταλλώνονται στὴν ἔννοια τοῦ Νόμου, ποὺ ἡ φύση καὶ ὁ Λόγος ἔχουν προορίσει γιὰ ὅλους ἐξ ἴσου τοὺς ἀθρώπους: «Τὸ φύσει Δίκαιον». Μὲ τὴν παρέμβαση τοῦ Κικέρωνα ἡ ἔννοια αὐτὴ ἔγινε ἡ ἀρχή, βάσει τῆς ὁποίας διαμορφώθηκε τὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο. Ὁ Κικέρων, στηριγμένος ἐκλεκτικὰ στοὺς μεγάλους τῆς Ἀττικῆς φιλοσοφίας, ἔμεινε προσηλωμένος ὄχι μόνον ἀπὸ ἀντικειμενικὴ ἀποψη στὴν ἰδέα μιᾶς ἠθικῆς τάξης τοῦ Κόσμου ποὺ προσδιορίζει τὶς σχέσεις τῶν λογικῶν ὄντων μεταξύ τους, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὶς γνωσιοθεωρητικὲς του ἀπόψεις καὶ ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴ, ὅτι δηλαδή αὐτὴ ἡ ἐντολὴ τοῦ Λόγου εἶναι ἔμφυτη σὲ ὅλους ἐξ ἴσου τοὺς ἀθρώπους καὶ ἀξεχώριστα συνδεδεμένη μὲ τὸ ἔνστικτό τους γιὰ αὐτοσυντήρηση.

Ἀπὸ τὸ *Lex Naturae*, τὸν καθολικὰ ἔγκυρο νόμο τῆς φύσης ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη ἀθαιρεσία καὶ κάθε ἀλλαγὴ ποὺ συντελεῖται στὸν ἱστορικὸ βίον, ἀπορρέουν οἱ ἠθικὲς ἐπιταγὲς καὶ οἱ ἠθικὲς ἐντολὲς τῆς κοινωνίας, τὸ *Jus Naturale* (φυσικὸ δίκαιο). Ἔτσι τὸ παγκόσμιον κράτος τῶν Στωικῶν παίρνει τὸ περίγραμμα τῆς ρωμαϊκῆς ἀτοκρατορίας.

Σύμφωνα μὲ τὶς θεωρητικὲς ἀπόψεις τοῦ Κικέρωνος, τὸ Κράτος εἶναι προϊὸν τῆς ἱστορίας καὶ στὶς διάφορες μορφές του διαπλέκονται οἱ αἰώνια ἔγκυροι καθορισμοὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου μὲ τὶς ἱστορικὲς θεσμοθετήσεις τοῦ θετικοῦ Δικαίου. Αὐτὲς πάλι ἀναπτύσσονται εἴτε ὡς δίκαιο ποὺ ἰσχύει στὰ ἐπὶ μέρους Κράτη (*Jus Civile*), εἴτε ὡς δίκαιο ποὺ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς πολίτες διαφορετικῶν Κρατῶν στὶς μεταξύ τους σχέσεις (*Jus Gentium*). Καὶ τὰ δύο εἶδη τοῦ θετικοῦ Δικαίου, ὡς ἕνα πολὺ μεγάλο βαθμὸ, συμπίπτουν ὡς πρὸς τὸ ἠθικὸ τους περιεχόμενο μὲ τὸ φυσικὸ δίκαιο.

Κατὰ τὴν ἐπιχειρηματολογία πάλι τῶν σκεπτικιστῶν δίνεται ἔμφαση στὴν ἀτομικὴ ἢ τὴ συνυφασμένη μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας ἠθι-

κῆς, καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς πλέον ἐντυπωσιακὲς περιγραφὲς τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν μᾶς δίδει ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς (200 π.Χ.) στὶς Πυρρώνειες ὑποτυπώσεις.

Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι στὴ δέκατη ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω ὑποτυπώσεις ὑπὸ τὸν τίτλο «Ὁ παρὰ τὰς ἀγωγὰς καὶ τὰ ἔθη καὶ τοὺς νόμους καὶ τὰς ἠθικὰς πιέσεις καὶ τὰς δογματικὰς ὑπολήψεις κλπ.», σύμφωνα μὲ τὸν Αἰνησίδημο, ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ἐγκυρότητα κάθε ἀποψῆς εἶναι πάντοτε σχετική, ἀφοῦ πάντοτε συνδέεται μὲ ἓνα συγκεκριμένο τρόπο ζωῆς, μὲ μιὰ συνήθεια, μὲ ἓνα νόμο, μιὰ ἠθικὴ ἀντίληψη κλπ. καὶ δὲν βασίζεται στὴν ἀπροσπέλαστη σὲ ἐμᾶς φύση τῶν πραγμάτων.

Υἱοθετώντας τὸν τρόπο θεωρήσεως τῶν πραγμάτων τῶν σοφιστῶν οἱ σκεπτικοὶ ὑποστήριζαν περαιτέρω ὅτι ὅλες οἱ γνώμες βασίζονται σὲ συμφωνία καὶ σὲ συνήθεια (νόμῳ καὶ ἔθει) καὶ ὅτι δὲν δικαιώνονται οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὰ πράγματα (φύσει).

Ὁ σκεπτικισμὸς σχετικὰ μὲ τὶς γενικότερα ἀποδεκτὲς πεποιθήσεις τῶν Λαῶν τῆς Μεσογείου παραμερίζεται ἀπὸ τὶς ἠθικὲς καὶ πνευματικὲς ἀρχὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ποὺ κεντριάρχησαν στὴν Εὐρώπη κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μεσαίωνα.

Οἱ μεσαιωνικοὶ χρόνοι, θὰ πρέπει νὰ ὑπομνησθεῖ, ὅτι χαρακτηρίζονταν ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν πίστη στὴν πίστη ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πίστη στὴ λογικὴ. Ἔτσι, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν πολυπολιτισμικὸ χαρακτήρα καὶ τὴν πολυθεΐα τῶν Ἀρχαίων Λαῶν τῆς Μεσογείου, ἀναδύεται τώρα ἓνας κόσμος μὲ ἐνιαία πνευματικὴ καλλιέργεια, στὸν ὁποῖο ἡ πίστη καὶ ἡ λογικὴ ἀποτελοῦσαν τὸ βᾶθος ἐνὸς πλήρως ἱκανοποιητικοῦ καὶ γενικῶς ἀποδεκτοῦ συστήματος ἠθικῆς.

Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ποὺ ἐξέπληξε τὸν Κόσμο κατὰ τὸ τέλος τοῦ 15ου καὶ τὴν ἀρχὴ τοῦ 16ου αἰώνα, ἀνέδειξε φιλοσοφικὰ ρεύματα, τὰ ὁποῖα συνεπάγονταν τὴ βαθμιαία ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὶς μεσαιωνικὲς ἀντιλήψεις.

Σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἐπικρατούσες κατὰ τὴ Μεταρρύθμιση καὶ τὴν Ἀναγέννηση ἀντιλήψεις καὶ ἰδέες, ἀναδύεται τώρα ἡ ἀπειλὴ ἐναντίον τῶν ἀρχῶν ἐνὸς ἐνιαίου ἠθικοῦ δράματος.

Οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι τοῦ 17ου αἰώνα ἐγκαινίασαν τὴν ἀπαρχὴ τοῦ Διαφωτισμοῦ, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὁποῖου τὰ ἐρείσματα τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς διατηροῦνται χωρὶς νὰ παρακολουθοῦνται καὶ ἀπὸ τὴν πίστη στὸν ἐκφραζόμενο ἀπὸ τὶς χριστιανικὲς ἀντιλήψεις Θεό.

Παρὰ τὶς ὑπάρχουσες σημαντικὲς ἐξαιρέσεις, ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται ἓνα κλίμα γενικῆς ἀποδοχῆς ἐνὸς συστήματος συμφώνου μὲ τὴ λογικὴ, ποὺ νὰ δικαιολογεῖ ἓνα ἐνιαῖο ἠθικὸ ὄραμα, τὸ ὁποῖο μὲ τὴ σειρά του νὰ δικαιολογεῖ τὴν ὕπαρξη τοῦ Κράτους καὶ τὶς ἀπορρέουσες ἀπὸ τὴν ἐξουσία του ἠθικὲς ἐπιταγές.

Ἐκ τῶν *Thomas Hobbs* ἕως τῶν *John Locke* καὶ τῶν *Immanuel Kant* διατυπώνονται φαινομενικὰ διάφορες ἀλλὰ οὐσιαστικὰ παραπλήσιες ἀντιλήψεις γιὰ τὶς σχέσεις ἐξουσίας καὶ Κράτους μὲ τοὺς ἠθικοὺς νόμους.

Ἔτσι διαμορφώνονται οἱ ἀντιλήψεις πὸν ἐπικρατοῦν στὴν ἐποχὴ μας σχετικὰ μὲ τὸ «Δίκαιο καὶ Κράτος, τὸ Δίκαιο καὶ ἔθιμο, τὸ Δίκαιο καὶ τὰ χρηστὰ ἦθη, τὸ Δίκαιο καὶ τὴν Ἠθική».

Σχετικῶς πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι «Δίκαιο καὶ Ἠθική ἀποτελοῦν κύκλους πὸν τέμνονται μεταξύ τους, ἔχοντας ἓνα κοινὸ τμήμα. Ἡ σύμπτωση Δικαίου καὶ Ἠθικῆς στὸ κοινὸ αὐτὸ τμήμα δὲν εἶναι βέβαια τυχαία. Οὐτε ὅμως εἶναι σωστὴ ἡ ἰδεολογικὴ ἀντίληψη, πὸς τὸ Δίκαιο τείνει νὰ πραγματώσει τὴν ἠθική καὶ νὰ ταυτιστεῖ μαζί της».

Τὸ Δίκαιο δὲν τείνει παρὰ μόνο στὴ συντήρηση τῆς κατεστημένης ἐξουσίας καὶ στὴ διατήρηση τοῦ κοινωνικοῦ σχήματος πὸν ὑπάρχει. Στὸ μέτρο ὅμως πὸν Δίκαιο, ὅπως στὴν ἀρχὴ λέχθηκε, ἐνδιαφέρεται νὰ παρακολουθήσει τὰ κοινωνικὰ ἀποδεκτὰ στοιχεῖα (παραδόσεις, ἦθη, ἔθιμα, συνήθειες) γιὰ νὰ ἐνταχθεῖ ὁμαλότερα στὸν κοινωνικὸ νοηματικὸ χῶρο καὶ νὰ διευκολύνει ἔτσι τὴν ἐπιβολή του, εἶναι ἐπόμενο νὰ συμπέσει καὶ μὲ τὸ χῶρο τῆς Ἠθικῆς».

Ἡ κρίση στὸ μεταμοντέρνο Κόσμο ὀφείλεται στὴν ἀδυναμία μας νὰ καθιερώσουμε ἓνα σύστημα Ἠθικῆς καὶ Δικαίου παγκοσμίως ἀποδεκτό.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ ἀρχές τῆς Ἰατρικῆς Ἠθικῆς εἶναι θεμελιωμένες σὲ θρησκευτικὲς καὶ φιλοσοφικὲς παραδόσεις οἱ ὁποῖες περιλαμβάνουν τὶς ἀπόλυτες ἀξίες (τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ σφαλεροῦ) καὶ τὴν ἀρχὴ ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ εἶναι ἀνεκτιμήτου ἀξίας, ἱερὴ καὶ ἀπαραβίαστη.

Οἱ τέσσερις αὐτὲς θεμελιώδεις ἀρχές τῆς ἠθικῆς, πὸν ἀπορρέουν ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω ἀπόλυτες ἀξίες, εἶναι ἡ ἀγαθοεργία ἢ φιλανθρωπία, πὸν διερμηνεύεται μὲ τὴν Ἰποκρατικὴ ἐπιταγὴ τοῦ ὠφελείν.

Ἠθικῶς συμφυῆς μὲ τὸ ὠφελείν εἶναι τὸ μὴ βλάπτειν, τὸ ὁποῖο, ἂν καὶ ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τοῦ ἀφορισμοῦ, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιπαρτίθεται πρὸς τὸ ὠφελείν κατὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἰατρικῆς, ἰδίως τῶν μεταμοσχεύσεων ὄργάνων.

Ἡ τρίτη ἀρχὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτονομίας, στὴν ὁποία καὶ στηρίζεται ἀποκλειστικὰ ἡ ἠθικὴ ἀξία τῆς ζωῆς. Δίχως αὐτονομία δὲν ὑπάρχει ἠθικὴ ἀξία τῆς ζωῆς, δὲν ὑπάρχει ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἠθικὴ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου προϋποθέτει τὴν αὐτονομία τῆς βούλησης καὶ τὸ κύριο γνώρισμα τῆς ἀξίας αὐτῆς εἶναι ἡ ἐλευθερία.

Ἡ τετάρτη ἀρχὴ εἶναι τὸ δίκαιον, βάσει τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ πάσχοντες πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζονται ἰσοτίμως κατὰ τὸν ἴδιο ἀμερόληπτο τρόπο σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν κατανομὴ τῶν διαφόρων ἀγαθῶν ὑγείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονται καὶ τὰ μωσχεύματα ὀργάνων. Καὶ κατὰ τὴ λήψη τῶν ἀποφάσεων τῆς διαθέσεως τῶν πολυτίμων αὐτῶν μωσχευμάτων στοὺς ἀναμένοντες σωτηρία βαρέως πάσχοντες, ἀνακύπτουν τὰ σοβαρότερα διλήμματα καὶ τὰ συναφῆ προβλήματα.

Οἱ ἀνωτέρω ἀρχὲς παραβιάζονται καταφώρας ἢ ἀγνοοῦνται στὴν ἐποχὴ μας σὲ πολλὰς περιοχὰς τοῦ πλανήτη μας καὶ ἡ σοβοῦσα κρίσις ἀπορρέει ἀπὸ αἷτια κυρίως κοινωνικο-οικονομικά, τὴν ὑπάρχουσα πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ τὶς ἐπικρατοῦσες παραδοσιακὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ πλανήτη μας δὲν ἐμφανίζεται ὁμοίμορφα καὶ τὸ 95% τῆς προβλεπόμενης αὔξεσις θὰ συμβεῖ στὶς φτωχότερες περιοχὰς τῆς Γῆς — στὴν Ἰνδία, στὴν Κίνα, στὴν Κεντρικὴ Ἀμερικὴ καὶ στὴν Ἀφρικὴ. Στὶς πλουσιότερες περιοχὰς ὁ ρυθμὸς αὔξεσις εἶναι πολὺ μικρὸς, σχεδὸν μηδενικὸς, ὅπως συμβαίνει στὴ Γαλλία, τὴν Ἰταλία, τὴν Ἰαπωνία καὶ στὴ Χώρα μας. Σὲ ὀρισμένες περιοχὰς τοῦ πλανήτη μας ὁ μέσος ὕψος ἡλικίας τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἰδιαίτερα χαμηλὸς ἢ ἰδιαίτερα ὑψηλὸς (Κέννα, Σουηδία). Ὁ πληθυσμὸς λοιπὸν τῆς γῆς αὔξάνεται μόνον στὸ ἓνα ἡμισφαίριον καὶ τὴν ἴδια στιγμή ὅλα τὰ κεφάλαια, οἱ ἐπιστήμονες, τὰ πανεπιστήμια, ἡ ἔρευνα, ἡ τεχνολογία ἐντοπίζονται μόνον στὶς Κοινωνίας μὲ χαμηλὸ ἢ μηδενικὸ ρυθμὸ αὔξεσις τοῦ πληθυσμοῦ τους.

Ἐξαιρετικὰ ἀνησυχητικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ διαπίστωσις ὅτι στὶς χῶρες μὲ τὴ μεγαλύτερη πληθυσμιακὴ αὔξησις ὑποβαθμίζεται διαρκῶς ἡ ὑποδομὴ στὸν τομέα τῆς ἐκπαίδευσις καὶ τῆς ὑγείας καὶ μειώνονται τὰ φυσικὰ τους ἀποθέματα.

Ὁ κατάλογος τῆς ἐξαθλίωσις παραμένει τεράστιος. Ἐνα δισεκατομμύριον ἄτομα ζοῦν ὑπὸ καθεστῶς φτώχειας, σχεδὸν 4 ἑκατομμύρια παιδιὰ πεθαίνουν κάθε χρόνον ἀπὸ ἀρρώστιες πὸν εὐκόλα ἀντιμετωπίζονται καὶ 100 ἑκατομμύρια κορίτσια δὲν ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ πᾶνε στὸ Σχολεῖον.

Μὲ τὶς ἀνωτέρω προϋποθέσεις διερωτᾶται κανεὶς ἐὰν εἶναι δυνατό νὰ ἐνστερνισθοῦν τὶς καταξιωμένες ἀρχὲς τῆς ἰατρικῆς ἠθικῆς τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου οἱ ἐνδεεῖς αὐτοὶ λαοὶ οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν καὶ τὰ θύματα τῆς ἀπάνθρωπης ἐμπορίας ἀνθρωπίνων ὀργάνων.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἀνθήσις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ἀνθρωπίνων ὀργάνων γιὰ μεταμόσχευσις κυρίως νεφρῶν, ἐξαπλώνεται ταχύτατα σὲ χῶρες τοῦ τρίτου Κόσμου ὅπου ὑπάρχει τεράστιον οἰκονομικὸ χάσμα μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, ὅπως π.χ. στὶς Ἰνδίες, τὴν Ἄπω καὶ Μέση Ἀνατολή. Περισσότεροι ἀπὸ 1000 νεφροὶ πουλήθησαν στὶς Ἰνδίες μόνον τὸ 1988 σὲ πλούσιους λίπτες ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ

56% και πλέον προήρχοντο από πλούσιες χώρες της Μέσης και Ύψω Ανατολής, της Εξώρπης και της Άμερικης. Επίσης από τὸ 1986 περισσότεροι από 400 άσθενεῖς προερχόμενοι από τις Χώρες του Κόλπου ύποβλήθηκαν σε μεταμόσχευση νεφρών με άγορά του μοσχεύματος στην Αϊγυπτο και πιὸ πρόσφατα στο Ίράκ. Έμπορία ανθρωπίνων οργάνων πρὸς μεταμόσχευση ύφίσταται επίσης, σε μικρότερο ὄμως βαθμό, στην Εξώρπη και στις ΗΠΑ, ὄπου ὄμως ἡ κατηγορηματικὴ καταδίκη της από τὸς Ίατρικούς Συλλόγους, τις Ίατρικές Έταιρεῖες, τις Έταιρεῖες Μεταμοσχεύσεων, τὰ μέσα Μαζικῆς Ένημέρωσης και ἡ παρέμβαση του Ποινικὸς Δικαίου, κυρίως ὄμως ἡ κοινωνικο-οικονομικὴ ύψη του κράτους, φαίνεται ὅτι τις ανέκοψαν.

Ἡ καλλιέργεια τῶν διεθνῶν διασυνδέσεων γίνεται από εἰδικευμένους ἱατροὺς-πράκτορες οἱ ὄποιοι, ἐκμεταλλεόμενοι τὴ μεγάλη ἔλλειψη μοσχευμάτων, τιμολογοῦν τὸς νεφροὺς πὸν αφαιροῦν από τὸς ἔνδεῖς μετανάστες διαφόρων χωρῶν με ύψηλές τιμές (15.000 Δολάρια ἢ 120.000 Μάρκα), από τὰ ὄποια ποσὰ δυστυχῶς ἐλάχιστα ἀποδίδονται στὸν προσφέροντα τὸ μόσχευμα.

Ἡ ἄνευ ἔλέγχου ὄμως ἔμπορία ανθρωπίνων οργάνων ἔχει και τραγικότερα ἐπακόλουθα ὄχι μόνο για τὸς δότες ἀλλὰ και για τὸς λήπτες τῶν μοσχευμάτων αὐτῶν.

Λόγω τῆς παρανομίας οἱ δότες δὲν ύποβάλλονται στὸν ἀπαιτούμενο ἐξονυχιστικὸ προεγχειρητικὸ ἔλεγχο, με συνέπειες ὄδυνηρές για τὸς ἴδιους και ἀποτελέσματα πεινχρὰ και ἀπογοητευτικὰ για τὸς λήπτες. Ἀπώλεια μοσχευμάτων, θάνατοι λόγω ἐπιπλοκῶν και ἐπιμολόνσεις από ἠπατίτιδα, AIDS, ἔλονοσία, φυματίωση και ἄλλες λοιμῶξεις ἀπειλοῦν με ἀξανάμενο ρυθμὸ τὸς λήπτες αὐτοῦς.

Σημαντικὸ ρόλο για τὴν ἄνθηση τῆς ἀνωτέρου ἔμπορίας διαδραματίζει ὁ ύψηλὸς βαθμὸς ἀναλφαβητισμοῦ, ἡ ἔλλιπης ἐνημέρωση σχετικῶς με τις μεταμοσχεύσεις πὸν γίνεται μονοπωλιακὰ από τὴν κρατικὴ τηλεόραση, ἀπρόθυμη νὰ μεταλαμπαδεύσει τὴν ἠθικὴ πλευρὰ τῶν μεταμοσχεύσεων, και οἱ ἀναχρονιστικὲς μεταφυσικὲς ἀντιλήψεις, συμφῶνως πρὸς τις ὄποῖες τὸ σῶμα καθίσταται ἱερὸ μετὰ θάνατον και δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀφαίρεση τῶν οργάνων του για μεταμοσχεύσεις.

Ἡ θετικὴ θέση τῆς ἐπίσημης θρησκείας του ISLAM, πὸν συνηγορεῖ ὕπερ τῆς δωρεᾶς οργάνων μετὰ θάνατον ὄπως προκύπτει από τὸν ἱσλαμικὸ κώδικα ἱατρικῆς ἠθικῆς του 1981, δὲν φαίνεται νὰ ἐπηρεάζει τὸς πληθυσμὸς αὐτῆς τῆς περιοχῆς του πλανήτη.

Ἄλλὰ και ἡ χρησιμοποίηση νεφρικῶν μοσχευμάτων, τελευταίως ὄμως και τμημάτων ἄλλων οργάνων εἶτε από συγγενεῖς γενετικῶς δότες εἶτε από μη συγγενεῖς, δημιουργεῖ σοβαρὰ και δυσεπίλυτα προβλήματα. Ἄν και τὰ ἀποτελέσματα τῶν νεφρικῶν μεταμοσχεύσεων από ζῶντες συγγενεῖς γενετικῶς δότες σαφῶς ὕπερέχουν

των άλλων, τὸ ζήτημα χρησιμοποίησεως ζώντων δωρητῶν ὀργάνων θεωρεῖται ἐπικίνδυνον, διότι προδιαθέτει σὲ ἠθικὲς ἐκτροπές. Ὁφελος βεβαίως τοῦ δότη δὲν συζητεῖται, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἠθικὴ ἱκανοποίηση ποὺ ἐνισχύει τὴ συνδεόμενη μὲ τὴ δωρεὰ ὀργάνου αὐτοεκτίμησή του.

Ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως ὅμως τὰ μειονεκτήματα ἀποτελοῦν πλέον σημαντικὸ ζήτημα καὶ ὅπως ἐπισήμανε τὸ 1989 ὁ Arnold Ditheilm «Μετὰ ἀπὸ 35 χρόνια ἐπιτυχῶν νεφρικῶν μεταμοσχεύσεων εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιοριστοῦν ὅλοι οἱ πιθανοὶ κίνδυνοι ποὺ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει ἓνας δότης, ποὺ ἔχει στὸ μεταξὺ γίνεи ὁ ἴδιος ἀσθενής. Δὲν μποροῦν π.χ. νὰ προσδιοριστοῦν οἱ προοπτικὲς ζωῆς γιὰ ἓνα ὕγιες ἄτομο, ποὺ δώρισε τὸν ἓνα νεφρὸ του».

Πρόσφατες μάλιστα μελέτες τοῦ Brenner, βασιζόμενες σὲ μακροχρόνια παρακολούθηση ἀτόμων ποὺ ἐδώρισαν τὸν ἓνα νεφρὸ τους, δείχνουν ὅτι σὲ μεγάλη ἀναλογία ἀναπτύσσεται κάποιος βαθμὸς νεφρικῆς ἀνεπάρκειας ἢ ἀρτηριακὴ ὑπέρταση. Τοῦτο ὀφείλεται στὸν διαφορετικὸ ἀριθμὸ νεφρώνων τοῦ νεφροῦ κάθε ἀτόμου, ποὺ κυμαίνεται ἀπὸ 600 χιλ. ἕως 1 ἑκατομμύριο. Ἡ λογικὴ συνέπεια τῆς νέας αὐτῆς παρατηρήσεως τοῦ Brenner εἶναι ὅτι, ἐὰν ὁ παραμένων νεφρὸς ἔχει μικρότερο ἀριθμὸ νεφρώνων, εἶναι περισσότερο ἐπιρρεπὴς γιὰ ἀνάπτυξη κάποιου βαθμοῦ νεφρικῆς ἀνεπάρκειας. Κατὰ συνέπεια εἶναι πρόδηλο ὅτι, μὲ τὴν ἀφαίρεση τοῦ νεφροῦ ἐνὸς ὕγιους ἀτόμου, παραβιάζεται σαφῶς ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Ἰπποκράτους μὴ βλάπτειν, διότι συμβάλλει συχνὰ στὴν ἐγκατάσταση ἰατρογενοῦς νεφρικῆς ἀνεπάρκειας. Παρὰ ταῦτα ἡ χρησιμοποίησις γενετικῶς συγγενῶν, ζώντων δωρητῶν ὀργάνων ἀντιμετωπίζεται καὶ σήμερον ἀπὸ τὴ Διεθνή Ἑταιρεία Μεταμοσχεύσεων μὲ ἐπιφύλαξη, ὡς «ἠθικὴ πράξις».

Οἱ παραβιάσεις ὅμως τῆς Ἰπποκρατικῆς ἠθικῆς καθίστανται ἐμφανέστερες ὅταν πρόκειται περὶ χρησιμοποίησεως ζώντων γενετικῶς συγγενῶν ἀτόμων γιὰ τμηματικὲς μεταμοσχεύσεις ἥπατος, παγκρέατος, καὶ προσφάτως πνευμόνων.

Καὶ οἱ τρεῖς κατηγορίαι τῶν ἀνωτέρω ἐγχειρήσεων συνεπάγονται σοβαρὰ βλαπτικὰ ἐπακόλουθα γιὰ τοὺς δότες, διότι πρόκειται περὶ ὀργάνων τὰ ὁποῖα δὲν ἀκρωτηριάζονται γιὰ θεραπευτικοὺς σκοποὺς, ἀλλὰ γιὰ μεταμοσχεύσεις, μὲ διαμφισβητούμενα μάλιστα ἀποτελέσματα.

Νέα ἀπειλὴ ἀναφαίνεται ἀπὸ τὴν ἐνθάρρυνση δωρεῶς ὀργάνων γιὰ μεταμόσχευση ἀπὸ μὴ συγγενεῖς γενετικῶς δότες, ἰδίως νεφρῶν, στὶς προηγμένες οἰκονομικῶς κοινωνίες τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Τοῦτο φαίνεται ἀκατανόητο διότι, ἐνῶ ἡ προσφορὰ μοσχευμάτων ἀπὸ μὴ συγγενεῖς γενετικὰ δότες ἀρχικὰ ἐπιφυλάσσονταν μόνο γιὰ συζύγους, βλέπουμε παραδόξως νὰ ἐνθαρρύνεται κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἐφαρμογὴ τῆς στὶς ΗΠΑ καὶ

για μη συζύγους, με μιμητές ήδη λόγω των ικανοποιητικών της αποτελεσμάτων και άλλες χώρες του κόσμου.

Αυτονόητο είναι ότι η υποτιθέμενη «άνιδιοτελής προσφορά» μοσχευμάτων από μη συγγενείς γενετικά ζωντανούς δότες εύρισκε έδαφος πρόσφορο κυρίως σε χώρες όπου ο αριθμός των πτωματικών μοσχευμάτων είναι ανεπαρκής ή σχεδόν μηδενικός, λόγω των επικρατουσών θρησκευτικών αντιλήψεων και παραδόσεων. 'Αποτέλεσμα των ανωτέρω υπήρξε η διενέργεια άνω των 500 τέτοιων μεταμοσχεύσεων στη Ν. Κορέα, κατά το 1992.

Είναι τόσο δύσκολο να αποδεχθεί κανείς ότι μη συγγενής γενετικά δότης όργανου δεν θα προέλθει σε κάποιο είδος συναλλαγής, ώστε επιβάλλεται να μην αναλαμβάνονται τέτοιου είδους μεταμοσχεύσεις. 'Επικρατούσα άποψη μάλιστα είναι ότι πρόκειται μάλλον περί κεκαλυμμένης έμπορίας ανθρώπινων οργάνων στις οικονομικώς αναπτωγμένες κοινωνίες. Τα ανωτέρω συνετέλεσαν στη θέσπιση τής απαγορεύσεως χρησιμοποίησεως οργάνων προς μεταμόσχευση από ζώντες μη συγγενείς γενετικά δότες από τη Γαλλική, Γερμανική, Βρετανική και τη Διεθνή 'Εταιρεία Μεταμοσχεύσεων, με ορισμένες εξαιρέσεις μόνο όταν πρόκειται περί συζύγων, όποτε η λήψη τής σχετικής αποφάσεως ανατίθεται σε ανεξάρτητη επιτροπή Βιοηθικής.

'Από μακροϋ άναγνωρίζεται ότι ο 'Ιπποκρατικός όρκος, σε ό,τι αφορά τη σύγχρονη ιατρική, έχει ανάγκη τροποποίησεως, εις τρόπον ώστε να προστεθεί η αρχή τής αυτονομίας του άσθενούς, δηλαδή η αρχή εκείνη σύμφωνα προς την όποία ο άσθενής έχει το δικαίωμα να μην κάνει αποδεκτή την προσφερόμενη θεραπεία όταν δεν την θεωρεί ικανοποιητική.

'Αν και τα κείμενα του 'Ιπποκράτους δεν όμιλοϋν σαφώς περί αυτονομίας του άσθενούς όπως την εννοούμε σήμερα, εν τούτοις εις τον πρώτο άφορισμό του πρώτου τμήματος κατηγορηματικώς αναφέρεται: «δει δέ ου μόνον έαντον παρέχειν τα δέοντα ποιόντα, αλλά και τον νοσέοντα και τους παρόντας και τα έξωθεν» (δηλαδή πρέπει να διασφαλισθεί η συνεργασία του άσθενούς, των συνοδών ή συμπαρισταμένων και των εκτός του στενού αυτού κύκλου εδρισκομένων).

Είναι κατά συνέπεια λογικό να συναγάγει κανείς από τον άνωτερο άφορισμό το συμπέρασμα ότι διασφάλιση τής συνεργασίας προϋποθέτει και τη συναίνεση του άσθενούς.

'Αλλη μιá σημαντική δυσχέρεια κατά την εφαρμογή τής κλασικής ιατρικής ήθικης του 'Ιπποκράτους αναφέρεται όταν έχουμε υπό την εϋθύνη μας δύο άσθενείς, που έχουν ανάγκη μεταμόσχευσης νεφρού. 'Ο ένας εξ αυτών είναι νεώτερος, περισσότερο υγιής και έχει καλύτερη ιστοσυμβατότητα, ενώ ο άλλος αναμένει επί μακρότερο χρονικό διάστημα για την εξέύρεση μοσχεύματος, έχει μεγαλύτερη ανάγκη, αλλά η

πιθανότητα επιτυχίας της μεταμόσχευσης είναι μικροτέρα λόγω της κακής ιστοσυμβατότητας.

Πώς λοιπόν θα ενεργήσουμε, αφού ήδη γνωρίζουμε ότι πρέπει να βοηθήσουμε δύο ασθενείς και ότι η σωτηρία του ενός έξ αὐτῶν θα ἀποβεῖ ἀναγκαστικῶς εἰς βάρος τοῦ ἄλλου;

Τοῦτο ἀποτελεῖ ἓνα δεῦτερο σημαντικό πρόβλημα συνδεόμενο με τὴν κλασικὴ Ἴπποκρατικὴ ἠθικὴ, διότι ἔχει ὡς κεντρικὸ προσανατολισμὸν τὸν ἓνα ἀσθενή. Οἱ μεταμοσχεύσεις ὀργάνων καὶ ἡ θεραπεία τῆς νεφρικῆς ἀνεπάρκειας με ἀιμοκάθαρση, ὅπως καμιά ἄλλη σύγχρονος θεραπεία, καταδεικνύουν σαφῶς ὅτι ἡ Ἴπποκρατικὴ ἠθικὴ ἀδυνατεῖ νὰ δώσει λύσεις στὴν κρίσιμη καμπὴ ποὺ διανύουμε στὸ τέλος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ὅταν παρίσταται ἀνάγκη νὰ βοηθήσουμε περισσότερους τοῦ ενός. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ γνωρίζουμε πῶς θὰ ενεργήσουμε, ὅταν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τῶν πραγμάτων ἀδυνατοῦμε νὰ ἐπιτύχουμε τὸ πλέον ἐπιωφελές γιὰ ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς μας, κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸ διάστημα.

Μήπως πρέπει νὰ στραφοῦμε πρὸς τὶς πλέον σύγχρονες ἐρμηνεῖες τοῦ κώδικα ἱατρικῆς ἠθικῆς; Ὁ Παγκόσμιος Ὄργανισμὸς Ὑγείας μᾶς ἔχει προμηθεύσει με μιὰ ἐκσυγχρονισμένη τροποποίηση τοῦ Ἴπποκρατικοῦ ὄρκου, ἔχοντας ἀφαιρέσει τὶς πεπαλαιωμένες καὶ μὴ ἔχουσες σχέση με τὴ σημερινὴ πραγματικότητά δοξασίες τοῦ ἀθθεντικοῦ ὄρκου.

Ἀλλὰ τὸ ἀνακόπτον πρόβλημα δὲν περιορίζεται μόνο στὴν θεραπεία διὰ μεταμοσχεύσεων. Ἡθικὰ διλήμματα ἀναφύονται καὶ ἐπὶ περικοπῆς τῶν δαπανῶν ἀπὸ τὸ σύστημα ὑγείας, τοῦ σχεδιασμοῦ τρόπων ἐπαφῆς με τοὺς πάσχοντες ἀπὸ AIDS, τῆς ἔρευνας σὲ ἀνθρώπους καὶ σχεδὸν κάθε σημαντικοῦ καὶ δυσεπίλυτου καθημερινοῦ προβλήματος, ὅπως μεταξὺ ἄλλων τῆς διαθέσεως καὶ κατανομῆς τῶν πτωματικῶν μοσχευμάτων στοὺς ἀναμένοντες μεταμόσχευση. Καὶ εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς ὑποβοηθήσεως στὴ λήψη ἀποφάσεων γιὰ τὴ διάθεση τῶν ἀγαθῶν ὑγείας ποὺ πρέπει νὰ παρέχει σήμερον ἡ ἱατρικὴ, ποὺ ἡ Ἴπποκρατικὴ ἠθικὴ δὲν ἐπαρκεῖ πλέον.

Ὑποστηρίζεται λοιπὸν ὅτι ἐπῆλθε ὁ καιρὸς γιὰ τὴν ἱατρικὴ ἠθικὴ νὰ μετακινηθεῖ πέραν τοῦ ἀτομικισμοῦ με τὴν καθιέρωση μιᾶς κοινωνικῆς ἠθικῆς, διότι πιστεύεται ὅτι μόνο τότε θὰ ἔχουμε ἀμερόληπτα κριτήρια γιὰ τὴν διάθεση δαπανηρῶν μηχανημάτων ὑποστηρίξεως τῆς ζωῆς τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν δυσεῦρετων μοσχευμάτων ὀργάνων.

Μιὰ ἀποψη ἐν προκειμένῳ εἶναι οἱ Ἐθνικὲς καὶ Διεθνεῖς Ἱατρικὲς Ἐταιρεῖες νὰ ἀναπτύξουν κάθε μιὰ τὴν δική της κοινωνικὴ ἠθικὴ, με τὴν ὁποία θὰ προσδιορίζεται ἐ μσαφήνεια τί πρέπει νὰ γίνεται ὅταν ἀντιμετωπίζουμε ἀσθενεῖς ἀνταγωνι-

ζόμενους για τὴν ἀπόκτηση εἴτε σπανιζόντων μοσχευμάτων ὀργάνων εἴτε καὶ συσκευῶν αἰμοκάθαρσης στὶς χῶρες τοῦ τρίτου κόσμου.

Μὲ τὰ δεδομένα αὐτὰ μερικὲς Ἐθνικὲς Ἱατρικὲς Ἐταιρεῖες ἔχουν ἤδη προβεῖ σὲ τροποποίηση τοῦ Ἱπποκρατικοῦ ὄρκου κατὰ τρόπο πὸν νὰ ἀναγνωρίζει τὴν κοινωνικὴ ἠθικὴ εὐθὺνὴ τοῦ ἱατροῦ. Ἡ Ἀμερικανικὴ Ἱατρικὴ Ἐταιρεία προέβη στὴν τροποποίηση αὐτὴ κατὰ τὸ 19ο αἰῶνα καὶ παραμένει προσηλωμένη στὶς ἀρχὲς τῆς κοινωνικῆς εὐθὺνῆς μελῶν τῆς.

Ὁ παγκόσμιος Ὄργανισμὸς Ὑγείας ἐπίσης τροποποίησε τὸν Ἱπποκρατικὸ ὄρκο μὲ τὴ Διακήρυξη τοῦ Ἐλσίνκι, κάνοντας ἀποδεκτὴ τὴ νόμιμη συμμετοχὴ τοῦ ἱατροῦ στὴν ἀποκαλουμένη μὴ θεραπευτικὴ ἔρευνα, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Ἱπποκρατικὸ ὄρκο θεωρεῖται πάντοτε ἀνήθικος, διότι δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν πρόταξη τῆς εὐπραγίας —ὠφελείν— τοῦ ἀσθενοῦς.

Μόνο λοιπὸν μὲ τὴν καθιέρωση κάποιου εἶδους κοινωνικῆς ἠθικῆς στὴν Ἱατρικὴ θὰ παρείχοντο στοὺς κλινικοὺς κατευθύνσεις γιὰ τὴ διάθεση τῶν πρὸς μεταμόσχευση ὀργάνων. Κατὰ ἀνάλογο τρόπο στὴν περίπτωση τῆς ἔρευνας μὲ μὴ θεραπευτικὸ σκοπὸ, ἡ φύση τοῦ προβλήματος ὑπαγορεύει ὅτι τὸ συμφέρον τοῦ ἀσθενοῦς πρέπει νὰ προέχει, παρὰ τὸ ὅτι ἀντισταθμίζεται ἀπὸ τὰ συμφέροντα ἄλλων ἀσθενῶν, ὁπότε κατ' οὐσίαν τὸ ἠθικὸ πρόβλημα παραμένει. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις πραγματικὰ προβλήματα γιὰ νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἀπὸ τὰ Ἱατρικὰ Σωματεῖα ἡ ἀντικατάσταση τοῦ Ἱπποκρατικοῦ Ὄρκου μὲ μιὰ κοινωνικὴ ἠθικὴ, πὸν θὰ παρέχει τὴ βάση γιὰ τὴ διάθεση τῶν πρὸς μεταμόσχευση ὀργάνων στοὺς ἀναμένοντας θεραπεία ἀσθενεῖς. Τὸ οὐσιῶδες πρόβλημα δὲν εἶναι ἡ διαμάχη μεταξὺ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας, διότι κάποιον βαθμοῦ κοινωνικὴ διαμάχη εἶναι ἀναπόφευκτη. Ἡ ἀληθινὴ διαμάχη ἀνακύπτει ἀπὸ τὸν καθορισμὸ τῆς ἠθικῆς ἀρχῆς πὸν θὰ διέπει τὴ λήψη τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων ἐπὶ διενέξεων μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν.

Κατ' ἀρχὴν φαίνεται ὅτι, ἐὰν ἀποκλίνουμε πρὸς τὴν κοινωνικὴ ἠθικὴ, ὁ μόνος κανὼν θὰ εἶναι νὰ διευρύνουμε τὴν ἀρχὴ τῆς ὠφέλειας τοῦ ἀσθενοῦς σὲ ἀρχὴ κοινωνικοῦ ὀφέλους, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἐπιδιώκουμε τὸ μέγιστο ὄφελος (ἀγαθὸ) σὲ γενικὴ βάση, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τὰ συμφέροντα ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν. Πρόκειται καὶ πάλιν περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κοινωνικοῦ ὠφελισμοῦ.

Συμφώνως πρὸς τὸ σκεπτικὸ τῶν Bentham καὶ Mill θὰ πρέπει νὰ ὑπολογίσουμε τὸ ἀμιγρὲς προσδοκώμενο ἀποτέλεσμα κάθε ἐναλλακτικῆς λύσεως καὶ νὰ ἐπιλέξουμε ἐκεῖνη ἢ ὁποία θὰ ἀποδώσει τὸ μέγιστο ἀθροιστικὸ ὄφελος. Κατὰ τὴ διαδικασία κατανομῆς λοιπῶν τῶν πρὸς μεταμόσχευση ὀργάνων συμφώνως πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴν, πρέπει νὰ χορηγήσουμε τὸ ὄργανο στὸν ἀσθενὴ ἐκεῖνο γιὰ τὸν ὁποῖον προσδοκοῦμε τὸ μέγιστο ὄφελος.

Ἐν τούτοις καὶ ἡ ἀνωτέρω ἀρχὴ διαμφισβητεῖται σοβαρά. Τί ἐννοοῦμε ὡς μέγιστο ὄφελος, τὸ ἱατρικὸ ὄφελος ἢ τὸ ἀθροιστικὸ ὄφελος ἐν συνδυασμῶ μετ' τὸ προσδοκώμενο κοινωνικὸ ὄφελος πού θά συνεισφέρει ὁ ἀσθενὴς ἐὰν ἡ ζωὴ του διαφυλαχθεῖ; Κατὰ τὸν ἀμιγῆ ὠφελιμισμὸ πρέπει νὰ ἀποτιμηθοῦν ὅλες οἱ δυνατὲς μορφὲς ὀφέλους καὶ ὄχι μόνο ἡ ἱατρικὴ. Φυσικὴ συνέπεια τῶν ἀνωτέρω εἶναι οἱ ἐμπλεκόμενοι μετ' τὴν μεταμοσχεύσεις ἱατροὶ νὰ μὴν αἰσθάνονται εὐτυχεῖς μετ' τὴν ἀνωτέρω προσέγγιση.

Ἐναλλακτικὴ μέθοδος ἀποτελεῖ ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ἀσθενοῦς ἐκείνου πού θά ἔχει τὸ μέγιστο ὄφελος ἀπὸ ἱατρικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄποψη αὐτὴ διαμφισβητεῖται. Τί ἐννοοῦμε κατ' ἀρχὴν ὅταν ὀμιλοῦμε γιὰ ὄφελος ἀπὸ ἱατρικῆς ἀπόψεως. Τὴν ἄμεση διαφύλαξη τῆς ζωῆς, τὸν ἀριθμὸ τῶν προβλεπομένων καὶ προστιθεμένων ἐτῶν ζωῆς, τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆ νοσηρότητα ἢ τὴν ἱκανοποίησι τοῦ ἀσθενοῦς ἀπὸ μιᾶ ἐπιτυχῆ ἐγχείρησι; "Ὅταν μάλιστα ἀντιμετωπίζουμε ἀσθενεῖς διαφόρου ἡλικίας, τὰ ἀποτελέσματα μετ' τὴν χρησιμοποίησι ἱατρικῶν κριτηρίων εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ριζικῶς διάφορα. Τὸ πλέον οὐσιῶδες εἶναι ὅτι δὲν καθίσταται σαφὴς ἡ ἠθικὴ πλευρὰ τῆς μεγιστοποιήσεως ὁποιοῦδήποτε ὀφέλους ἀθροιστικῶς, ἀνεξαρτήτως ἐὰν τοῦτο εἶναι ἱατρικὸ ἢ κοινωνικὸ.

Ἄς ἐξετάσουμε ὅμως τὸν τρόπο διαθέσεως τῶν νεφρικῶν μοσχευμάτων βάσει τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς. Ἐπιδιώκοντας τὸ μέγιστο δυνατό ἱατρικὸ ὄφελος (ἐκμετρούμενο μετ' ἀπλοστευμένον τρόπο ὡς ἐπιβίωσι ἐνὸς ἔτους), θά ἦταν πρόδηλον μετ' τὴν ὑφιστάμενες ἐπὶ τοῦ παρόντος γνώσεις μας ἡ πρόκρισι τῆς ἰσοσυμβατότητας ὡς τοῦ πλέον ἀξιόπιστου δείκτου.

Ἡ παρούσα μέθοδος διαθέσεως τῶν νεφρικῶν μοσχευμάτων στὴς ΗΠΑ καὶ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη κατὰ τὰ δύο τρίτα περίπου, ἀποκλίνει ὑπὲρ τῆς ἰσοσυμβατότητας. Ἐν τούτοις μιᾶ μέθοδος διαθέσεως τῶν ὀργάνων αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προσδοκώμενου ὀφέλους ἀπὸ ἱατρικῆς ἀπόψεως, ὅπως προβλέπεται ἀπὸ τὴν ἰσοσυμβατότητα, ἐγείρει ἕνα σοβαρὸ ἠθικὸ πρόβλημα. Πρῶτον, διότι ἡ ἰσοσυμβατότητα δὲν ἀποτελεῖ τὸ μόνο προγνωστικὸ δείκτη τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ μοσχεύματος, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἡλικία καὶ σὲ μικρότερο βαθμὸ τὸ φύλο, ἔχουν σχέση μετ' τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασι. Ἐνα ἀμιγῆ ἱατρικὸ ὄφελος εἶναι ἐπιτακτικὸ νὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν, βάσει τῆς λογικῆς ὁποιοῦδήποτε προγνωστικὸ δείκτη τῆς ἐκβάσεως, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν προαναφερθέντων.

Εἶναι ὅμως ἐπίσης σημαντικὸ νὰ γνωρίζουμε ὅτι ὅλες οἱ φυλετικὲς καὶ ἐθνικὲς ομάδες ἀνθρώπων δὲν προσφέρονται ἐξ ἴσου ἐνδόλωσ γιὰ προσδιορισμὸ τῆς ἰσοσυμβατότητας καὶ ὅτι μεταξὺ ἐκείνων πού εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτοποιηθοῦν, δὲν ἔχουν ὅλοι τὴ στατιστικὴ πιθανότητα νὰ εἶναι συμβατοὶ μετ' τὴ δεξαμενὴ τῶν δωρητῶν,

ιδιαίτερα οί νέγροι καί οί νότιοι ἀμερικανοί εἶναι δυσκολότερο νά τυποποιηθοῦν καί νά ἐναρμονίζονται ἀπό ἀπόψεως ἱστοσυμβατότητας μέ τοὺς λευκοὺς. Ἐπομένως μιὰ πολιτική πού ἀποφασίζει τήν κατανομή τῶν πρὸς μεταμόσχευση ὀργάνων βάσει τοῦ προβλεπόμενου ὀφέλους ἀπὸ ἱατρικῆς ἀπόψεως, ὅπως ἐκτιμᾶται ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς ἱστοσυμβατότητας, εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων μιὰ πολιτικὴ στηριζόμενη στὸν πληθυσμὸ τῶν λευκῶν.

Ἐπάρχουν ἐπίσης πολλὲς περιπτώσεις κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ὁποίων δίδεται προτεραιότητα σὲ ἀσθενῆ πού διατρέχει τὸ μεγαλύτερο κίνδυνο, παρὰ τὴ βεβαιότητα ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ εἶναι τὸ ἀναμενόμενο.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἡλικίας, ἀναφέρεται προσφάτως περίπτωση ἀτόμου ἡλικίας 67 ἐτῶν μέ ἄριστη κατάσταση τῶν ὑπολοίπων συστημάτων πού ἀνέμενε μεταμόσχευση καρδιᾶς, ἐνῶ ταυτόχρονα στὸν κατάλογο τῶν ἀναμενόντων βρισκόταν καί ἓνα πολὺ νέο ἄτομο μέ ὄχι ἱκανοποιητικὴ γενικὴ κατάσταση. Ἡ ἀπόφαση διαθέσεως τοῦ μοσχεύματος στὸν νεότερο ἀσθενῆ προκάλεσε τὴ διαμαρτυρία τοῦ πρώτου πού ἐξήγησε νά πληροφορηθεῖ ποιά ἀρχὴ δίκαιον προσδιόρισε τὸ 65 ἔτος τῆς ἡλικίας ὡς τὸ ἀνώτατο ὄριο ἡλικίας γιὰ μεταμοσχεύσεις καρδιᾶς.

Ἡ διαμαρτυρία ἦταν δικαιολογημένη, διότι γνωρίζουμε σήμερα ὅτι, ἀνάλογα μέ τὰ ἐκάστοτε ἀποτελέσματα, τὰ ὄρια ἡλικίας μετακινοῦνται συχνὰ πρὸς τὰ ἄνω κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία.

Ἄν καί ὄχι ἐκ προθέσεως, τὰ κριτήρια τὰ βασιζόμενα στὸ προσδοκώμενο ὄφελος τοῦ ἀσθενοῦς ἀπὸ ἱατρικῆς ἀπόψεως, ἐγείρουν καί σοβαρὰ προβλήματα Δικαίου. Οἱ κριτικοὶ τῶν κριτηρίων τοῦ ὠφελιμισμοῦ διατείνονται ὅτι, σύμφωνα πρὸς τὸ Δίκαιο, ὅλες οἱ κατηγορίες ἀνθρώπων πού συμβάλλουν στὴ δημιουργία τῆς δεξαμενῆς τῶν δωρητῶν ὀργάνων πρέπει νά ἔχουν ἴσες δυνατότητες νά λάβουν ἓνα ὄργανο. Μιὰ δεύτερη λοιπὸν κοινωνικὴ ἠθικὴ ἀρχὴ—τὸ Δίκαιον—ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μέ τὴν πλέον σημαντικὴ ἀρχὴ τοῦ ὠφελιμισμοῦ—ἀνεξαρτήτως τῆς ἀποτιμῆσεώς της μέ κριτήρια κοινωνικοῦ ἢ ἱατρικοῦ ὀφέλους. Διότι ὅποιαδήποτε κοινωνικὴ ἠθικὴ κατὰ τὴν ἀσκηση τῆς ἱατρικῆς θὰ πρέπει νά βασίζεται πλὴν τοῦ ἀθροιστικοῦ ὀφέλους καί στὶς ἀρχές τοῦ Δικαίου, εἰδικότερα κατὰ τὴν κατανομή τῶν πρὸς μεταμόσχευση ὀργάνων.

Ἄς ἐπιχειρήσουμε ὁμως νά ἀναλύσουμε τίς ἐκάστοτε σχέσεις Δικαίου - Ἡθικῆς κατὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν μεταμοσχεύσεων, πότε δηλαδὴ συμπίπτουν καί πότε συγκρούονται, ἔχοντας ὑπόψη τὸν ὀρισμὸ ὅτι «τὸ Δίκαιο εἶναι ἡ ἔλλογη ρυθμισμένη ἀνθρώπινη βία μέσα στὸν κοινωνικὸ χῶρο».

Περιπτώσεις παραβιάσεως τοῦ Δικαίου τῆς προσωπικότητας καί τῆς αὐτονομίας τοῦ ἀσθενοῦς, ἀπὸ ἀγαθὰ πάντοτε κίνητρα, ἀπορρέουν κυρίως ἀπὸ ὑπερβάσεις

καί ὑπερβολές τῶν Κέντρων μεταμοσχεύσεων, ἐμφορονμένων ἀπὸ ἀμιγεῖς μηχανοκρατικὲς ἀντιλήψεις σχετικῶς μὲ τὴ σκοπιμότητα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Στὴν κατηγορία αὐτὴ τῶν μεταμοσχεύσεων ὑπάρχουν πολλές ἐπαναμεταμοσχεύσεις δευτέρες καὶ τρίτες στὸ ἴδιο ἄτομο, μὲ τὰ γνωστὰ πενιχρὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ βιολογικῆς καὶ ψυχικῆς ἀπόψεως, ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ ταυτόχρονοι μεταμοσχεύσεις πλειόνων ὀργάνων, καρδιάς - ἥπατος - νεφρῶν, οἱ ὁποῖες περισσότερο ὑπενθυμίζουν μυθιστορήματα ἐπιστημονικῆς φαντασίας καὶ οἱ ὁποῖες εὐτυχῶς, βάσει τῶν προσφάτων στοιχείων τοῦ Παγκοσμίου Ἀρχείου Μεταμοσχεύσεων (1992) φαίνεται ὅτι ἐγκαταλείπονται.

Ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτονομίας τοῦ ἀσθενοῦς ἐκφράζεται παραστατικότερα μὲ τὴν περίπτωση τοῦ Benny Agrelo, ἐτῶν 15, πὸν ἀπασχόλησε εὐρέως τὸν ἡμερήσιο τύπο τῶν ΗΠΑ καὶ τὸν Ἰούλιο 1994 καὶ τὸ Time Magazine. Ὁ μικρὸς ὑποβλήθηκε σὲ μεταμόσχευση ἥπατος σὲ ἡλικία 8 ἐτῶν λόγῳ ἀτροφίας τῶν χοληφόρων. Ὅταν ἡ χορήγηση τῆς κυκλοσπορίνης ἔπασσε νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ, ὑποβλήθηκε σὲ δευτέρη μεταμόσχευση ἥπατος τὸ 1992, λαμβάνοντας νέο ἀνοσοκατασταλτικὸ, τὸ FK 506. Κατὰ τὴν περαιτέρω πορεία οἱ παρενέργειες τοῦ φαρμάκου κατέστησαν πολὺ ἔντονες. Μανιώδης ἀναγνώστης καὶ βιβλιόφιλος ὁ Benito, διαπιστώνει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ξεφυλλίσει ἓνα βιβλίον γιὰ περισσότερο ἀπὸ 5 λεπτά, λόγῳ σφοδρᾶς κεφαλαλγίας. Οἱ ἀρθραλγίες δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν πλέον νὰ παίξει μὲ τοὺς συνομήλικούς του. Κατὰ τὸ τελευταῖο ἔτος, μετὰ ἀπὸ σκέψη μηνῶν, ἀποφάσισε μόνος του τὴ διακοπὴ τοῦ ἀνοσοκατασταλτικοῦ φαρμάκου, παρὰ τὶς ἔντονες διαμαρτυρίες τῆς μητέρας του καὶ τῆς ὑπόλοιπης οἰκογένειας. Καὶ ἐπὶ 6 μῆνες ἔζησε, ἐξαρακτήρησε ὁ ἴδιος «σὰν τοὺς εὐτυχέστερους μῆνες τῆς ζωῆς του». Προσπάθειες τῆς οἰκογένειας νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἐπαναχρησιμοποίησιν τοῦ φαρμάκου συνάντησαν τὴν πεισματικὴν ἀρνήσιν του. Τελικῶς κοινωνικοὶ λειτουργοὶ κατέφθασαν μὲ δύο περιπολικά τῆς ἀστυνομίας γιὰ νὰ τὸν μεταφέρουν διὰ τῆς βίας στὸ Νοσοκομεῖο, λόγῳ συμπτωμάτων ἥπατικῆς ἀνεπάρκειας. Παρὰ τὶς διαμαρτυρίες τοῦ μικροῦ κατὰ τὴν πάλιν πὸν ἐπακολούθησε ὁ Benny μεταφέρθηκε δεμένος σὲ φορεῖο στὸ Νοσοκομεῖο, ὅπου ὅμως δὲν δεχόταν ἐπιδουλεῖ λόγῳ νὰ πάρει φάρμακα, οὔτε νὰ τοῦ πάρουν αἷμα γιὰ τὶς ἐξετάσεις.

Τελικῶς, μετὰ ἀπὸ διενέξεις τεσσάρων ἡμερῶν, τὸ ζήτημα παραπέμφθηκε στὴν Δικαιοσύνη. Ἡ δικαστικὴ ἀπόφαση δικαίωσε τὸν Benny θεωρώντας τὸν ὄριμον νὰ ἐπιλέξει τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του. Ἐτσι πηγαίνοντας σπῆτι του θὰ μποροῦσε νὰ κοιμᾶται ὅταν θέλει, νὰ παίξει μὲ τοὺς φίλους του καὶ νὰ διαβάξει ἓνα καλὸ βιβλίον ὅσον καιρὸ θὰ τοῦ ἀπέμενε ἀκόμη.

Ἡ περίπτωση εἶναι ἐντυπωσιακὴ καὶ συγκινητικὴ γιὰτὶ δείχνει γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ὅτι τὰ παιδιὰ πὸν κατατροχῶνται ἀπὸ ἀνιάτα νοσήματα ἀναπτύσσουν μιὰ ἀπί-

στευτη ώριμότητα για τήν ηλικία τους, πού τους έπιτρέπει νά έχουν τή δική τους φιλοσοφική θεώρηση τής ζωής.

Μεταμοσχεύσεις ιστών

΄Αντιθέτως πρὸς τὶς μεταμοσχεύσεις κερατοειδοῦς ἀπὸ νεκροὺς δότες καὶ μυελοῦ ὀστέων ἀπὸ ζῶντες δότες συγγενεῖς γενετικά ἢ ὄχι, προκειμένου περὶ ἰστών, προβλήματα κοινωνικο-ἠθικά, θρησκευτικά καὶ Δικαίου δημιούργησε τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ χρησιμοποίηση ἔμβρυϊκῶν ἢ ὀργάνων καὶ κυρίως νευρικοῦ ἰστοῦ. Οἱ ἀνωτέρω ἰστοὶ λαμβάνονται ἀπὸ ἔμβρυα προώρως ἀποβαλλόμενα αὐτομάτως ἢ τεχνητῶς, ἀπὸ ἀνεγκέφαλα ἔμβρυα πού συνήθως ἐπιβιώνουν ἐλάχιστες ἐβδομάδες καὶ σπανιότερα ἀπὸ ζῶντα ἔμβρυα ἢ βρέφη.

Ἡ μεταμόσχευση ἔμβρυϊκοῦ νευρικοῦ ἰστοῦ στὸν ἐγκέφαλο πασχόντων χρησιμοποιοῦντο μετὰ ἐνθαρρυντικά ἀποτελέσματα γιὰ μιὰ μεγάλη κατηγορία παθήσεων τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος ὅπως ἡ νόσος τοῦ Parkinson, ἡ ἐπιληψία, ἡ χορεία, ἡ νόσος Alzheimer, ἡ νόσος τοῦ Huntington· τοῦ παγκρέατος γιὰ τὸ νεανικὸ διαβήτη, καὶ τῶν λοιπῶν ὀργάνων γιὰ μεταμοσχεύσεις σὲ βρέφη ἢ νήπια.

Σὲ ἀντίθεση πρὸς τοὺς περιφερικοὺς ἰστούς, ὁ μυελὸς τῶν ἐπινεφριδίων καὶ οἱ ἔμβρυϊκοὶ νευρῶνες, ἔμφυτοί τε στὸν ἐγκέφαλο πασχόντων, ἐπιβιώνουν καὶ ἐνσωματώνονται λόγω τῆς προνομιούχου ἀνοσολογικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἐγκεφάλου καὶ συνεχίζουν νὰ παράγουν χημικὲς οὐσίες ἀποκαλούμενες νευροδιαβιβαστές, πού τὰ ἐκφυλισμένα νευρικά κύτταρα τῶν ἀσθενῶν δὲν συνθέτουν πλέον. Οἱ μεταμοσχεύσεις αὐτὲς ἔχουν καθιερωθεῖ ὡς θεραπευτικὴ μέθοδος στὶς Σκανδιναυικὲς χῶρες καὶ τὸν Καναδά.

Εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ὑγείας τῶν ΗΠΑ, μετὰ ἀπὸ μελέτη τῶν κοινωνικῶν, ἠθικῶν πλευρῶν καὶ περαιτέρω ἐπιπτώσεων τῶν μεταμοσχεύσεων αὐτῶν κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἀντέκειντο στὰ χρηστὰ ἦθη καὶ δὲν θὰ δημιουργοῦσαν κοινωνικὲς ἀντιδράσεις, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι ἡ προσπάθεια βοήθειας τῆς κατηγορίας τῶν ἀνωτέρω ἀσθενῶν δὲν θὰ ἀποτελοῦσε κίνητρο ἀμβλώσεων.

Σὲ ἀνάλογες γνωματεύσεις κατέληξαν πολλὰ Νευρο - Ψυχιατρικὰ Ἰδρύματα, ὁ Σύνδεσμος Ἀμερικανικῶν Ἱατρικῶν Κολλεγίων καὶ πολλὲς Ἐπιτροπὲς Ἰδρυμάτων Βιοηθικῆς. Παρὰ τὴν ἀνωτέρω θετικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος, ὁ ὑπουργὸς Ὑγείας καὶ Κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ΗΠΑ Louis Sullivan ἀπαγόρευσε τὴν περαιτέρω ἔρευνα μετὰ ἔμβρυϊκοὺς ἰστούς καὶ διέκοψε τὴν οἰκονομικὴ ἐπιχορήγηση τῶν σχετικῶν

προγραμμάτων, επηρεασθείς από τὸ εὐρύτατα διαδεδομένο κίνημα ἐναντίον τῶν ἀμβλώσεων καὶ ὄχι ἀπὸ τὶς γνωματεύσεις τῶν ἀρμοδίων ἐπιτροπῶν.

Ἡ ἀπαγόρευση τῆς ἀνωτέρω ἔρευνας ἀποδόθηκε σὲ ἔλλειψη θάρρους τῆς Διοικήσεως νὰ ἀναλάβει τὸ πολιτικὸ κόστος καὶ ἀποτέλεσε θέμα σφοδρῶν διενέξεων. Διατυπώθηκαν μάλιστα γνώμες ὅτι οἱ γραφειοκρατικὲς καὶ δογματικὲς ἀντιλήψεις ἦταν ἀνάλογες τῶν ἀπόψεων τοῦ Lysenko, πὸν ἐπηρέασαν τῆ γενετικὴ στῆν πρώην Σοβιετικὴ Ἐνωση ἐπὶ μία εἰκοσιπενταετία. Περαιτέρω ἡ λήψη τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως δείχνει ὅτι δὲν ὑπάρχει σύμπτωση δικαίου καὶ ἠθικῆς σὲ ἀρετὰ ζητήματα. Διότι, ἐνῶ οἱ σχετικὲς γνωματεύσεις τὰχθηκαν ὑπὲρ τῆς μεταμοσχεύσεως ἐμβρυϊκοῦ ἴστυ, ἀπὸ ἠθικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς ἀπόψεως ἡ πολιτεία τὴν χαρακτηρίσει μὴ νόμιμη, παρακινούμενη στῆ συγκεκριμένη περίπτωση ἀπὸ πολιτικὴ σκοπιμότητα.

«Τὸ δίκαιο λοιπὸν στῆν προκειμένη περίπτωση δὲν τείνει νὰ πραγματώσει τὴν ἠθικὴ καὶ νὰ ταυτιστεῖ μαζί της, ἀλλὰ τείνει στῆ συντήρηση τῆς κατεστημένης ἐξουσίας καὶ στῆ διατήρηση τοῦ κοινωνικοῦ σχήματος πὸν ὑπάρχει. Διότι τὸ δίκαιο προέρχεται ἀπὸ τὴν κυρίαρχη βούληση μέσα στῆν κοινωνία, ἐνῶ ἡ κοινωνικὴ ἠθικὴ ἔχει τὶς ρίζες της μέσα στὸ κοινωνικὸ σύνολο».

Ἀνάλογα ζητήματα ἀνακύπτουν συχνὰ κατὰ τὴ διάρκεια ἀναλήψεως πρωτοβουλίας γιὰ πρωτοποριακὲς μεθόδους γενικότερα καὶ ὄχι μόνο μεταμοσχεύσεων καὶ ἀπεικονίζον χαρακτηριστικὰ περιπτώσεις σύγκρουσης Δικαίου καὶ Ἠθικῆς. «Ἡ ἐπιλογὴ μπορεῖ νὰ εἶναι εἴτε περιφρόνηση τοῦ Δικαίου καὶ τῶν συνειπεῶν τῆς μὴ συμμορφώσεως μὲ τὸ Νόμο γιὰ χάρη τῆς ἠθικῆς, ἢ ἡ ἄρνηση τῆς ἠθικῆς γιὰ χάρη τοῦ Δικαίου».

Ἀνακεφαλαιώνοντας θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω ὅτι τὰ συμφυῆ πρὸς τὶς μεταμοσχεύσεις ὀργάνων καὶ ἴστυν προβλήματα καὶ διλήμματα εἶναι ἐξαιρετικὰ πολύπλοκα καὶ συνδέονται πρὸς τὴν ἰδιομορφία τῆς θεραπευτικῆς ἀτῆς μεθόδου, τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ τὴν κοινωνικο-οικονομικὴ κατάσταση κάθε Λαοῦ, τὶς παγιωμένες διαμέσου τῶν αἰῶνων ἠθικοθρησκευτικὲς ἀντιλήψεις τὶς ἀφορῶσες στὸ νεκρὸ σῶμα, τὰ κριτήρια τοῦ θανάτου καὶ κυρίως τὴ μεγάλη δυσαναλογία μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως τῶν πολυτίμων μοσχευμάτων.

Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νὰ γίνῃ γενικῶς ἀποδεκτὸ ὅτι «οἱ παράγοντες πὸν κάνουν ἀποδεκτὲς τὶς νέες χειρουργικὲς τεχνικὲς ἐπιστημονικὰ παραδεκτὲς, εἶναι αὐτοὶ πὸν τὶς κάνουν καὶ ἠθικὰ παραδεκτὲς». Κατὰ συνέπειαν δὲν εἶναι τόσο ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος ἀλλὰ οἱ καθιερωμένοι ἠθικοὶ νόμοι πὸν διέπουν τὶς μεταμοσχεύσεις, διότι ἀποτελοῦν τὴ μοναδικὴ περιοχὴ τοῦ τομέως ὑγείας ἡ ὁποία δὲν θὰ ὑφίστατο, χωρὶς τὴ συμμετοχὴ καὶ τὴ συναίνεση τῶν εἰδυτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων. Εἶναι δη-

λαδή τὸ ἄτομο - πολίτης πὸν ἐν ζωῇ ἢ μετὰ θάνατον καθιστᾶ δυνατὴ τὴ διάθεση τῶν ὀργάνων του γιὰ τὴν κατηγορία αὐτὴ τῶν βαρέως πασχόντων, μὲ μοναδικὸ κίνητρο ὑψηλὰ αἰσθήματα ἀλτρουϊσμοῦ, προσωπικῆς αὐτοθυσίας καὶ ἀλληλεγγύης πρὸς τὸν κινδυνεύοντα συνάνθρωπο.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀλλωστε ἠθικῆς ἀρχῆς ἀπορρέει καὶ ἡ θετικὴ θέση ὄλων ἀνεξαρτήτως τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων ἔναντι τῶν μεταμοσχεύσεων, ὅπως τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, Ὁρθοδόξου καὶ Καθολικῆς, τῆς Ἑβραϊκῆς, τοῦ Ἰσλαμικοῦ Κώδικα Ἠθικῆς καὶ τῆς Βουδιστικῆς φιλοσοφίας. Ἡ προσφορὰ ἀλλωστε, τοῦ αἵματος τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Ἀνθρώπου ἀποτελεῖ καὶ τὸ κορυφαῖο παράδειγμα αὐτοθυσίας.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω γίνεται πρόδηλο ὅτι τὸ ἠθικὸ βᾶθος τῶν μεταμοσχεύσεων στηρίζεται κυρίως στὴ μεταθανάτια δωρεὰ ὀργάνων, καὶ σὲ πολὺ μικρότερο βαθμὸ στὴν προσφορὰ ὀργάνων ἀπὸ ζωντανοὺς συγγενεῖς γενετικὰ δωρητές. Τοῦτο πάλι συναρτᾶται ἀπόλυτα πρὸς τὴ συνεχὴ καὶ τὴν «ἐκτεταμένη διαφώτιση τοῦ κοινοῦ ὥστε νὰ ξεπεραστοῦν βαθιὰ ριζωμένοι ἀναχρονιστικοὶ μεταφυσικοὶ προβληματισμοὶ σχετικὰ μὲ τὴ μεταθανάτια ἀρτιμέλεια», πὸν ἐπικρατοῦν ἀκόμη σὲ πολλὲς χῶρες, ἰδίως ὅμως στὶς Χῶρες τοῦ Τρίτου Κόσμου.

Μὲ τίς ἀνωτέρω παραδοσιακὲς θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις, τίς παγιωμένες διαμέσου τῶν αἰώνων, συνδέεται ἀναπόσπαστα ἡ ἰδιομορφία τῆς καταστάσεως στὴν ὁποία μεταχωρεῖ τὸ σῶμα τοῦ δότη μετὰ τὴ διαπίστωση τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου.

Στὶς περισσότερες Δυτικὲς χῶρες ἀρχίζει νὰ ἐπικρατεῖ ἡ τάση τῆς «ἀρχῆς τῆς κοινωνικότητας τοῦ ἀτόμου», σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, κάθε ἄτομο ἀνήκει μετὰ θάνατον στὴν Κοινωνία. Κατὰ συνέπεια εἶναι δικαίωμα τῆς κοινωνίας νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ ὄργανα τῶν μελῶν τῆς, ὅταν θνήσκουν, ὡς ἀγαθὸ προσφερόμενο στὸ κοινωνικὸ σύνολο. Ἡ καθιέρωση ὅμως τῆς προχωρημένης αὐτῆς φιλοσοφικῆς θεωρήσεως προϋποθέτει τὴν εὐρεία διαφώτιση τοῦ κοινοῦ πρὶν ἀπὸ τὴ νομοθετικὴ τῆς ρύθμιση, ὅπως ἔγινε πρόσφατα στὴν Πορτογαλία.

Ἡ ἀριθμητικὴ ἀνεπάρκεια τῶν πτωματικῶν μοσχευμάτων διὰ τοὺς ἀναμένοντες μεταμόσχευση ἀσθενεῖς δημιουργεῖ σημαντικὰ καὶ δυσεπίλυτα προβλήματα, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὁποία συζητήθηκαν προηγουμένως. Συνεχῆς εἶναι ἡ προσπάθεια ἀνευρέσεως τρόπων δικαίας καὶ ἀμερολήπτου διαθέσεώς τους στοὺς ὑποψηφίους λήπτες, μὲ τὴ συμμετοχὴ στὴ λήψη τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων ὄχι μόνο τῶν ἰατρῶν ἀλλὰ καὶ εὐρύτερων κοινωνικῶν ομάδων μὲ τὴν καθιέρωση τῶν Ἐπιτροπῶν Βιοδεοντολογίας. Τὰ κριτήρια βεβαίως, βάσει τῶν ὁποίων γίνεται ἡ κατανομή, διαφέρουν στὶς διάφορες χῶρες ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον στηρίζονται κατ' ἀρχὴν στὴν

ικανοποιητική ίσotσυμβατότητα, τὸ μακρότερο προσδοκώμενο χρόνο ἐπιβίωσης καὶ τέλος τὴν ἐπείγουσα ἔνδειξη ἐπεμβάσεως.

Τὴ μέγιστη σύγχρονη ἀπειλὴ ἐκθεμελιώσεως τοῦ προγράμματος μεταμοσχεύσεων ἀποτελεῖ ἡ ἐμφάνιση καὶ ἀνθση τῆς ἐμπορίας ἀνθρωπίνων ὀργάνων στὶς χῶρες τοῦ Τρίτου Κόσμου, ὅπου τὰ προγράμματα πτωματικῶν μεταμοσχεύσεων εἶναι σχεδὸν ἀνόπαρτα.

Ἡ ἐμπορία ἀνθρωπίνων ὀργάνων γιὰ μεταμόσχευση ἐξεντελίζει μερικὲς ἀπὸ τὶς θεμελιώδεις ἠθικὲς ἀρχὲς τῆς κοινωνίας ὅπως ἐπίσης τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν αὐτονομία τοῦ ἀτόμου.

«Προάγει περαιτέρω ἓνα σύστημα προμηθείας καὶ διανομῆς τῶν ὀργάνων μὴ ἐλεγχόμενο ἀπὸ τὸ Δίκαιο ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς ἀγορᾶς ποὺ ἐννοοῦν τοὺς οἰκονομικῶς εὐρῶστους εἰς βάρους τῶν ἐνδεῶν».

Συντελεῖ στὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐξαθλίωση, διαφθορὰ καὶ ἐκμετάλλευση καὶ ἀκόμη στὴν ἐμφάνιση ἐγκληματικῶν συναλλαγῶν γιὰ τὸν προσπορισμὸ ὀργάνων μὲ σκοπὸ τὸ κέρδος.

Ἡ ἀνάσχεση τῆς αὐτόχρονη τραγικῆς καὶ ἀπειλητικῆς αὐτῆς καταστάσεως δὲν προσιωπίζεται εὐχερῆς λόγω τῆς ἐπικρατοῦσης κοινωνικῆς ἐξαθλίωσης καὶ τοῦ ὑψηλοῦ δείκτου ἀναλφαβητισμοῦ στὶς χῶρες τοῦ Τρίτου Κόσμου.

Ἐτσι ἡ μακροπρόθεσμη ἀντιμετώπιση τῆς εἰδεχθοῦς αὐτῆς ἐμπορίας ἀνθρωπίνων ὀργάνων φαίνεται δυσοίωνη καὶ προβληματικὴ γιὰ τὰ ἐναπομένοντα χρόνια τοῦ αἵωνα μας. Ἡ θέσπιση μόνο ἀπαγορευτικῶν νομοθετημάτων δὲν φαίνεται λυσιτελεῖς καὶ μόνο ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς γενικότερης Κοινωνικῆς Πολιτικῆς σὲ συνδυασμὸ πρὸς δημιουργικὰ καὶ ἠθικῶς ἀποδεκτὰ κίνητρα πιθανὸν νὰ συντελέσει στὴ βαθμιαία ἐκρίζωσή της.

«Οἱ μεταμοσχεύσεις ἀνθρωπίνων ἰστῶν καὶ ὀργάνων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελέσουν αὐτοσκοπὸ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑποτάσσονται στοὺς κανόνες τοῦ Δικαίου ποὺ θὰ τὶς ἐναρμονίζει κάθε φορὰ μὲ τὴν Ἱατρικὴ πρόοδο, μὲ γνώμονα τὴν ἀνθρώπινη ἀξία καὶ προσωπικότητα, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ὕψιστο δικαϊκὸ ἀγαθὸ καὶ κατὰ συνέπεια πρέπει νὰ παραμένει ἀλώβητη ἀπὸ τὶς τεχνολογικὲς ἐξελίξεις».

Οἱ μεταμοσχεύσεις συγκλονίζουν γιὰτὶ ὁ ἀνθρώπος παρεμβαίνει καὶ ἀποτρέπει τὴν ἐπέλευση βεβαίου θανάτου στὸ ἄτομο - συνάνθρωπό του. Οἱ πραγματικὲς τους διαστάσεις καὶ τὰ ὄριά τους εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τους πεπερασμένα. Ἐτσι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιπαραβληθοῦν μὲ τὶς συνταρακτικὲς καὶ κοσμογονικὲς ἀνακαλύψεις τῆς ἱατρικῆς (δαμαλισμός, ἐμβόλια, ὀροί, ἀντιβιοτικά, ὁμάδες αἵματος κ.ἄ.) ποὺ ἄλλαξαν τὴ μοῖρα τῆς ἀνθρωπότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Peter Singer. *Ethics*. Oxford University Press, Oxford, New York 1994.
2. Diethelm AG. (1990). *Ethical decisions in the history of organ transplantation*. *Ann. of Surg.* 211:505-520.
3. Greely HT, Hamm T., Johnson R., Price CR., Weingarten R., Ragffin T. (The Stanford University Medical Center Committee on Ethics 1989). *The ethical use of human fetal tissue in medicine*. *New England J. Medicine* 320:1093-1096.
4. Toufexis A. (1990). *Creating a child to save another*. *Time (Ethics Section)* p. 56 March 1990.
5. Harrison MP (1986). *Organ procurement for children: the anencephalic fetus as donor*. *Lancet* 1383-1385.
6. Annas GJ., Elias S. (1989). *The politics of Transplantation of human fetal tissue*. *N. Engl. J. Medicine* 320:1079-1082.
7. *The Nazi Hypothermia Experiments and Unethical Research Today (Editorial)* *N. Engl. J. Med.* (1990) 322:1462-1464.
8. Beecher HK. *Ethics and clinical research*. *N. Engl. J. Med.* (1966) 274:1354-1360.
9. OPRR Reports. *Protection of human subjects, 45 CFR, 46 Washington D.C. Department of health and human services, 1983.* (GPO publication No 0-406-756).
10. Angell M. *Ethical imperialism? Ethics in international collaborative clinical research*. *N. Engl. J. Med.* (1988) 314:1081-1083.
11. Engelhardt Ht. Jr. (1986). *The foundations of bioethics*. Oxford University Press, New York.
12. Engelhardt HT. Jr. (1991). *Bioethics and secular humanism* Trinity, Philadelphia.
13. Lewis CS (1978). *The abolition of man*. MacMillan, New York.
14. Gorman C. *A sick boy says «Enough»*. *Time (Ethics section)* June 27, 1994, p. 49.
15. *Critical care's dilemma: Patient management vs Cost Containment.* (Editorial) *Medical Care International* April 1994, p. 26.
16. Selecky PA: *Ethical and legal considerations in Critical Care Medicine (chapt. 21)* p. 421.
17. T.M.B. *Embryonic Questions. The experimental use of fetal tissue sparks bitter debate*, *Scientific American*, December 1988 p. 14.
18. Beardsley T. *Aborted Research. Ideology seems to have put some medical advances on hold*. *Scientific American*, February 1990, p. 16.
19. Berger RL: *The Dachau Hypothermia Experiments (Special article)*. *N. Eng. J. Med.* 1990/322: 1435-1440.
20. Mol K. *Should the Nazi research data be cited?* *Hastings Center Report* (1984) 14 (6): 5-7.
21. Beauchamp TL.: *Philosophical Ethics*. Mc Graw - Hill, Inc. 1991.
22. Hippocrates IV (Loed Classical Library). 'Αφορισμοὶ (Τμήμα Πρῶτον) σελίς 98.
23. Ματαγοπούλου Μ. 'Εμπροσθία ἀνθρωπίνων ὀργάνων. 'Εφ. 'Ελευθεροτυπία 16, 'Ιουλίου 1994.

24. Μπονίκος Δ.Σ. 'Ηθικά διλήματα τῆς Νέας 'Ιατρικῆς. 'Εφ. Καθημερινή, 5 'Ιουνίου 1994.
25. Παπαδημητρίου Ι. 'Ηθική τῶν μεταμοσχεύσεων. 12ο Πανελλήνιο Συνέδριο Γαστρεντερολογίας, 'Οκτώβριος 1991.
26. Kennedy P. 'Η μόνη ἐλπίδα ἐπιβίωσης γιὰ τὸν πλανήτη Γῆ. 'Εφ. Τὸ Βῆμα, 14 Αὐγούστου 1994.
27. 'Ιπποκράτης «Περὶ ἀρχαίας 'Ιητρικῆς» Εἰσαγωγή, Μετάφραση, Σχόλια: Λαμινῆς Τσεκουράκης. Μπαρμπουνάκης, Θεσσαλονίκη 1994.
28. Windelband W. Heimsøeth H. 'Εγχειρίδιο 'Ιστορίας τῆς Φιλοσοφίας, Α' τόμος (Μεταφρ. Ν. Μ. Σκουτερόπουλος), Μορφωτικὸ 'Ίδρυμα 'Εθνικῆς Τραπέζης, 'Αθήνα 1980.
29. 'Ιντζεσίλογλου Ν.Γ. Κοινωνία καὶ Τεχνολογία. 'Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1992.
30. Κατρούγκαλος Γ. Τὸ δικαίωμα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο. 'Εκδοση Σάκκουλα, 'Αθήνα, Κομοτηνὴ 1993.
31. Βάρκα-Αδάμη Α. Τὸ Δίκαιο τῶν Μεταμοσχεύσεων. 'Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, 'Αθήνα, Κομοτηνὴ 1993.
32. 'Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη. Δίκαιο καὶ ὑγεία (Πρακτικὰ Συνεδρίου). 'Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, 'Αθήνα, Κομοτηνὴ 1994.
33. Κουτσελίνη Α. Δεοντολογία καὶ εὐθύνη κατὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἱατρικῆς. Δίκαιο καὶ ὑγεία (Πρακτικὰ Συνεδρίου). 'Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 'Αθήνα, Κομοτηνὴ 1994.
34. Λαζαρίδη Δ.Π. Μεταμοσχεύσεις ὀργάνων. Μεταπτυχιακὴ Χειρουργικὴ ('Αφιέρωμα στὸν Πέτρο Κόκκαλη) τόμος Β'. 'Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1993.
35. Μανωλεδάκη. Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἐπιστήμη. 'Εκδόσεις «Παρατηρητήης», Θεσσαλονίκη 1993.
36. Brenner, BM: How meny nephrons are enough? (Διάλεξη) Νεφρολογικὸ Τμῆμα Γεν. Περιφ. 'Ιπποκρατείου Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης, 28 Μαρτίου 1994.